

**A rendvédelmi erők harca a szovjet ejtőernyős partizánok ellen
(1943. augusztus – 1944. augusztus)**
(The Battle between Hungarian Law Enforcement and Soviet Paratroopers
[August 1943 – August 1944])

Absztrakt

A visszacsatolt felvidéki területek, továbbá Kárpátalja és Észak-Erdély a II. világháború harcai során — a szovjet haderő Kárpát-medencébe való behatolását megelőzően — a szovjet vezetés figyelmének a látómezéjébe került. 1943 nyarától 1944 nyaráig 35 szovjet ejtőernyős partizán osztagot vetettek be a térségben, mintegy 350 fő részvételével. Magyarország területén azonban a szovjet partizánok nem voltak képesek jelentős eredmények elérésére. Ennek — a partizánok hiányos felkészítettsége mellett — két fő oka volt. Egyrészt a lakosság többsége nem szimpatizált a partizánokkal, másrészt pedig a magyar állam jól megszervezte és hatékonyan működtette a partizán elhárítást, amelyben a magyar társadalom és a fegyveres szervezetek széles köre vett részt. Azok a szovjet ejtőernyős partizán osztagok voltak képesek viszonylag hosszabb ideig magyar területen tartózkodni, amelyek tartózkodtak a jelentősebb akcióktól, tevékenységüket elsősorban kisebb bevetésekre, bázisuk kiépítésére korlátozták.

Kulcsszavak

Magyar rendvédelem 1919-1945 ; magyarországi partizánharcok 1943-1944 ; ejtőernyős elhárítás ; Kárpátalja ; Magyar Királyi Csendőrség.

Abstract

Prior to the Soviet invasion of the Carpathian Basin in WWII, its military leadership began focusing its attention on the reannexed territories of the Hungarian Highlands, Subcarpathia and Northern Transylvania. From summer 1943 to summer 1944, thirty-five Soviet paratrooper divisions (composed of 350 men) were deployed to the region. However, the Soviet partisans were incapable of achieving significant success on Hungarian territory. In addition to their lack of readiness, there were two main factors that led to their failure. On the one hand, the majority of the population did not sympathize with the partisans. On the other, the Hungarian state effectively countered the partisan threat by making wide use of both its armed organs and civilian population. The Soviet paratrooper divisions capable of remaining on Hungarian territory for the longest period were ones that saw minimal fighting and whose primary endeavors were smaller deployments and setting up bases.

Keywords

Hungarian law enforcement (1919–1945) ; partisan battles in Hungary (1943–1944) ; paratrooper countermeasures ; Subcarpathia ; Royal Hungarian Gendarmerie

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) : <https://orcid.org/0000-0002-4463-3251>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- *University of Szeged* = Szegedi Egyetem
- *Hungarian Military Science Society* = Magyar Hadtudományi Társaság
- *Hungarian Historical Society* = Magyar Történelmi Társulat

@: olasz@jgypk.szte.hu

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2018. XI. 16.
DOI : 10.31627/RTF.XXVIII.2018.56N.71-96P

Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2018. XI. 19.

A magyar hadba lépést követően több szovjet ejtőernyős partizán osztag szállt le az ország területén. Ezek többségét Románia vagy Szlovákia ellen akarták bevetni, és csak téves navigáció miatt érték földet Észak-Magyarországon vagy Észak-Erdélyben. Egyetlen olyan szovjet ejtőernyős partizán osztag volt, amelyet eredetileg is magyar területre szántak. Ezt az alakulatot 1942. I. 4-én dobták le Kárpátalján, Körösmező térségében.¹ A magyar hatóságok már a hadiállapot beálltakor megtették a szükséges intézkedéseket a repülőgépről leszálló ellenséges ügynökök, diverzánok semlegesítésére. Így a rendvédelmi szervek és az újonnan felállított ejtőernyős elhárító szolgálat eredményesen tudott fellépni ellenük. A Magyarországra érkező partizánok egy része már a földet érés során, vagy a leszállást követően a határvadászokkal, a csendőrséggel és a polgári karhatalommal kialakult harcok közben életét veszítette, másik részüket pedig elfogták. Az ejtőernyős bevetések kudarca, illetve a front eltávolodása miatt a következő másfél évben, 1943 nyaráig nem került sor újabb szovjet ejtőernyős partizán osztagok ledobására magyar területen.²

Szovjet felderítő és szervező csoportok bevetése 1944 nyaráig

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium (HM) által 1942. IV. 4-én kiadott, ejtőernyős elhárításra vonatkozó szabályozás alapján, az ország egész területét ejtőernyős elhárító körzetekre osztották. Minden településen, a hadiüzemekben, különböző őrzött objektumokban saját elhárító egységet szerveztek. Ezek működését a városokban a honvéd állomás-parancsnokságok, a községekben pedig a járási levante-parancsnokok irányították, akiknek munkáját az ejtőernyős elhárító körzetek katonai parancsnokai koordinálták. A körzetek tevékenységének vezetése a hadtest-, illetve honvéd kerület-parancsnokságok hatáskörébe tartozott. Az ejtőernyős elhárítás központi irányítója a Honvéd Vezérkar Főnökének (VKF) alárendelt Országos Katonai Főparancsnok volt.³

Az elhárító szolgálat elsősorban a Magyar Királyi Honvédségre és a rendvédelmi szervekre (Magyar Királyi Csendőrség, Magyar Királyi Rendőrség, Magyar Királyi Pénzügyőrség) épült. A megfigyelő, híradó, illetve fegyveres elhárító tevékenységbe azonban polgári személyek is bevonásra kerültek. Egyrészt, a tevékenységük kapcsán hatósági jogkörrel felruházott, polgári rendvédelmi feladatokat ellátó erdő-, mező-, hegy- és halőrök, gát-, zsilip- és csatornaőrök, másrészt a tűzharcosokból, polgári lövészekből, a legidősebb levante évfolyam tagjaiból felállított helyi karhatalom, polgárőrség tagjai. A leszálló ejtőernyősök észlelése esetén a polgári hatóságok vagy a lakosság bejelentéseit a helyi honvéd, csendőr, rendőr szervek a saját hatáskörben elrendelt intézkedés mellett a kerületi előjáróiknak, a körzeti Légvédelmi Központnak és az illetékes hadtest-parancsnokságnak továbbították, melyek az információkat, kiértékelés után felterjesztették az Országos Légvédelmi Központnak, illetve a VKF 1. és a HM 35. osztályának.⁴

Az ellenséges ejtőernyősök elleni harc operatív feladatai mindenekelőtt a Magyar Királyi Csendőrségre hárultak. A Magyar Királyi Honvédség kémelhárító közegei mellett a Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága, és annak kerületi alosztályai végezték az ejtőernyős ügynökökkel és fegyveres diverzánokkal, valamint azok hazai segítőivel kapcsolatos nyomozati tevékenységet. Helyi szinten a csendőrség szolgálati feladatai közé tartozott a közrendet, az élet- és vagyonbiztonságot, a gazdaság és a hétköznapi élet normális működését veszélyeztető tevékenység elhárítása. Az ejtőernyős bevetések rendszerint a gyéren lakott térségekben történtek, ahol ez a rendvédelmi szervezet volt leginkább jelen. A folyamatos járőrözés révén a csendőrség fedezte fel leggyakrabban az ejtőernyős leszállást, illetve a külterületi lakosság is hozzá tudta a leggyorsabban eljuttatni az ilyen jellegű információkat. Az ellenséges csoportok felkutatása és felszámolása során általában a csendőrök irányították a helyi polgári karhatalom tevékenységét. 1942 tavaszától, az ejtőernyős elhárításra vonatkozó országos szabályozás kiadását követően a csendőr őrsök rendszeresen gyakorolták az ezzel összefüggő feladatokat.⁵

1943. V. 30-án Moszkvában felállították a Partizánmozgalom Központi Törzsét,⁶ a későbbiekben ez a törzs koordinálta a partizán osztagok bevetését. 1943 nyarán két kisebb — három, illetve két fős — magyar csoportot indítottak útnak. 1943. VI. 2-án a három fős „*Rózsa Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*”⁷ és 1943. VII. 25-én pedig a két fős „*Kilián Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*”⁸ szállt fel a Moszkva melletti bikovoi reptérről. Feladatuk az illegális kommunista mozgalommal való kapcsolatfelvétel, politikai agitáció és hírszerző tevékenység volt. A júniusban induló „*Rózsa Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” ezen kívül a fegyveres ellenállás előkészítésére is megbízást kapott. A korábbi szovjet ejtőernyős partizán osztagok kudarca miatt, ezúttal lengyel területen, Varsótól 40-60 kilométerre dobták le őket, onnan a partizánok segítségével szárazföldi úton kellett eljutniuk magyar területre. Ez csak a „*Rózsa Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak*” sikerült,⁹ de őket is elfogták a határvadász-

szok. A többiek útközben eltűntek, valószínűleg életüket veszítették a német biztonsági szervekkel, illetve a magyar határhadászokkal való összecsapás során.¹⁰

1943 július utolsó hetében egy 40-50 fős partizáncsoport támadta meg a magyar-lengyel határon, Rafajlovánál álló német határőr őrsöt. A legénység egy részét megölték, a többiek magyar területre menekültek. Mivel a partizánok jelenléte a magyar határsáv biztonságát is fenyegette, ezért a körzetben illetékes a máramarosszigeti csendőrszárny 2. szakaszának parancsnoka¹¹ a királymezői csendőr őrs és határhadász őrs legénységéből összeállított 27 fős csoporttal átlépte a határt, rajtaütött a partizánokon és kiűzte őket Rafajlovából. A helyi lakosok nagyszámú (1 000 - 3 000 fő) partizán jelenlétéről számoltak be, akik támadást terveztek magyar területek ellen is. A helyzetről értesülve a máramarosszigeti csendőr osztály segédtisztje¹² riadóztatta az aknaszlatinai csendőrszázadot, és kivezényelte Királymező-Németmokra térségébe. A kirendelést elrendelő csendőrtiszt személyes felderítést is végzett a határ mindkét oldalán. Jelentése nyomán a 2. hegyi dandár megerősítette a határszakasz védelmét, az ungvári csendőr tanzászlóalj két századát pedig kirendelték Királymező-Körösmező térségébe. A csendőrök közel 150 kilométer hosszú határszakaszt vontak ellenőrzés alá, ahol folyamatos járőrzést folytattak megerősített, golyószórós rajokkal. A Kárpátok keleti oldalán a németek indítottak támadást, a Luftwaffe gépei bombázták a partizánok táborait. Augusztus közepére a veszély elmúlt, az ungvári zászlóalj századai visszatértek állomáshelyükre.¹³

A fronton folytatott harc elősegítése érdekében a szovjet katonai vezetés újabb ejtőernyős partizán osztagok bevetését határozta el, lengyel, szlovák, magyar és román területen, hogy azok felderítő tevékenységet végezzenek. A Vörös Hadsereg felderítő parancsnoksága kezdeményezésére Moszkvában külön partizánszervező csoport alakult,¹⁴ a szovjetek újabb magyarországi akciókat terveztek, hogy a ledobott ejtőernyős partizán osztagok katonai adatokat gyűjtsenek a szovjet haderő számára. Másfél éves szünet után, 1943. VIII. 18-án éjszaka hét fős „*Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” szállt le magyar területen.¹⁵ Az osztag 18⁰⁰ órakor indult Bikovoról egy DC-3 gép fedélzetén, és 23⁰⁰ óra körül ért földet Kövesliget mellett, a Mencsul-havas térségében, Husztól északkeletre, 25 kilométerre. Elsődleges feladatuk a magyar határvédelmi létesítmények, az épülő Árpád vonal felderítése, a katonai mozgások megfigyelése volt. Utasítást kaptak a lakosság körében folytatott agitációs és toborzó munkára is, egy nagyobb partizán egység megszervezésére. Emellett közúti és vasúti robbantásokra, katonai célpontok elleni rajtaütésekre készültek.¹⁶

A leszállás nem a tervek szerint alakult. A rádiót tartalmazó ejtőernyős zsák messze elsodródott, csak hosszabb keresés után bukkantak rá. A másik, lőszerrel megrakott csomagot két helyi lakos találta meg. Nem jelentették be ugyan, de a csendőrök gyorsan megtalálták náluk, a két férfit őrizetbe vették, a zsákot elvitték. A csoport törzsparancsnoka¹⁷ a leérkezéskor fennakadt egy fán. Amikor elvágta az ernyője zsinórait, lezuhant és mindkét lábát eltörte. A hatóságok gyorsan értesültek a partizánok érkezéséről, és azonnal kereső akciót indítottak az elfogásukra. A partizánok azonban — a velük szimpatizáló ruszin lakosok segítségével — elrejtőztek. Nappal nem mutatkoztak, nem hajtottak végre támadásokat, így az elhárító szervek nem tudták, merre keressék őket.¹⁸

Az osztag közben széleskörű agitációs munkát folytatott a helyi lakosság körében, és sikerült kisebb illegális sejteket létrehozni a közeli községekben (Alsószelistye, Ötvösfalva, Husztalsófalva, Iza, Berezna), illetve Nagyszöllősön, Munkácson és Huszton. Felvették a kapcsolatot az 1940 óta működő „Északkelet” illegális csoporttal. A beszervezett vasutasok, tartalékos katonák segítségével jelentős mennyiségű információt gyűjtöttek, amit rádión továbbítottak. 1943 szeptember elején újabb hét fős csoportot dobtak le erősítésül, a Mencsul-havas térségében, és két alkalommal érkeztek fegyverrel, lőszerrel, robbanóanyaggal megrakott ejtőernyős csomagok. A „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” viszonylagos sikerét, nevezetesen azt hogy hónapokon át tevékenykedett leleplezés nélkül, és az létszámát is sikerült gyarapítani a csatlakozó lakosokkal, Moszkva túlértékelt. 1943 októberében parancsot küldtek, hogy „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnoka egy rádiós kíséretében utazzon Budapestre, és ott is próbáljon hasonló szervező munkát folytatni. „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnoka a rádiósával¹⁹ a fővárosban kapcsolatot keresett baloldali érzelmű személyekkel, diákokkal, szerb származású lakosokkal. Futárok útján érintkezésbe léptek egy pozsonyi ellenálló sejt tagjaival is. Kárpátalján ekkor már 110 tagot számlált a szervezete, és további 250 fő körül mozgott a támogatók száma.²⁰

A megélnékölt illegális tevékenység és az ismétlődő ejtőernyős ledobások további ellenlépésekre ösztönözték a magyar hatóságokat. A Magyar Királyi Honvédség növelte kárpátaljai jelenlétét, a fontosabb katonai objektumok, vasúti és közúti műtárgyak, hadiüzemek, bányák és fatelepek őrzésére 20-50 fős őrségeket helyeztek ki a veszélyeztetettnek ítélt körzetekbe, többnyire azonban csak gyengén felfegyverzett tartalékos állománnyal. Emelték a csendőrség létszámát, feltöltötték az őrsöket, eseten-

ként idősebb korosztályhoz tartozó honvédek átvételével, akik próbacsendőrként teljesítettek szolgálatot, és főleg őrzési feladatokat láttak el. A partizánok részéről leginkább fenyegetett Délvidék és Kárpátalja területén 1943. X. 1-jén a csendőrség számára életbe lépett a kiterjesztett fegyverhasználat. Ennek értelmében a csendőr köteles volt fegyvert használni mindenki ellen, aki magát gyanússá tette, és az igazoltatás elől menekülni próbált. Ez az intézkedés nagyban segítette, azt hogy a civil ruhás partizánokat vagy segítőiket a csendőrség elfogja és tőlük további információkat szerezzen. A rendelkezés azt is kimondta, hogy a csendőr csak úgy használhatja a fegyverét, hogy a helyszínen tartózkodó többi ember testi épségét ne veszélyeztesse, illetve ha megsebesítette a gyanús személyt, részesítse elsősegélyben, illetve szükség esetén gondoskodjon orvosi ellátásról.²¹

A partizánok elleni sikeres fellépés elősegítése érdekében különböző kiadványok révén igyekeztek módszertani útmutatóval szolgálni a helyi csendőr őrsök személyi állományának. A *Csendőrségi Lapok* 1943. decemberi számai a délvidéki partizánharcok tanulságait adták közre. Felhívták a figyelmet a bekerítés körülményeire, hogy ne szökhessenek meg a fegyveresek. Figyelmeztettek, hogy mindig megfelelően fedezzék magukat a csendőrök, mert a védett helyről tüzelő partizánok komoly veszteségeket okozhatnak nekik. Kiemelték, hogy a házakba, gazdasági épületekbe, rejtékhelyekre történő behatolás előtt lehetőség szerint alkalmazzanak kézigránátot vagy füstgránátot.²²

Az ellenlépések indokoltak voltak, mert az év végén moszkvai utasításra a „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” diverzáns akciókba kezdett. Robbantást hajtottak végre a Beregszász-Máramarossziget vasútvonalon, Técső, Huszt, Ilosva térségében távirópóznákat semmisítettek meg, két esetben támadást intéztek magányos katonai járművek ellen. Berezna és Monostoros térségében megrongálták az erdei gazdasági vasút pályáját, felgyújtottak több kisebb fatelepet. 1944 januárjában sikerült felrobbantaniuk egy Huszt közelében álló üzemanyagraktárt. Ekkorra azonban a csendőr nyomozók fontos adatokat szereztek a szervezetről. 1944. II. 7-én elfogtak egy partizánt, majd 1944. II. 27-én éjszaka Huszton rajtaütöttek azon a házon, ahol az osztag vezetői tartózkodtak. A rajtaütésben 30 csendőr vett részt. A kibontakozó tűzharc során az automata fegyverekkel felszerelt partizánok ellen a csendőrök kézigránátot és füstgránátot is bevetettek. A harcban 3 partizán és az őket bújtató család 3 tagja életét veszítette, a többiek pedig elfogták, a csendőrök közül pedig három fő sebesült meg.²³ Ezt követően átfogó razzia kezdődött Huszt, Nagyszöllős, Munkács körzetében, majd Budapesten is. Egy fő kivételével valamennyi ejtőernyőst elfogták, köztük a „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnokát is. Az „Északkelet” szervezetet felszámolták, vezetőit letartóztatták. Összesen mintegy 300 személyt vettek őrizetbe, közülük 200 főt ítélték el. A partizánharc szervezéséért hűtlenség címen, illetve fegyveres diverzáns cselekményekért 34 halálos ítélet született, melyből 24 került végrehajtásra.²⁴

A német megszállás nyomán, illetve a szovjet haderő gyors közeledése miatt 1944. IV. 1-jén Kárpátalját hadműveleti területté nyilvánították.²⁵ A hadműveleti területté válással és a leleplezett partizán szervezkedéssel összefüggésben, 1944. IV. 25-én Kárpátalján statáriumot vezettek be. A 12 800 km²-es terület közrendjére, közbiztonságára a VIII. csendőr kerület ungvári, beregszászi és máramarosi csendőr osztálya 8 szárnyának (Unvár, Nagyberezna, Beregszász, Nagyszöllős, Munkács, Máramarossziget, Huszt, Felsővisó) 119 őrséje ügylet. Ez szervezetszerűen 1 165 csendőrt jelentett, őrsönként átlagban 10 főt. Az egyes őrskerületek nagysága eltért, volt ahol két-három község, másutt 15-18 település tartozott egyetlen őrs illetékességi körébe, nagy kiterjedésű külterülettel. A szovjet ejtőernyős partizán osztagok felszámolásában bevethető központi tartalékot az ungvári csendőr tanzászlóalj ungvári és aknaszlatinai százada jelentett.²⁶

1944 tavaszán, a szovjet katonai vezetés fokozni kívánta a partizán aktivitást. Az Ukrajna területén folyó gerillaharc és a szomszédos országokban tervezett diverzáns tevékenység szervezésére, irányítására Kijevben létrehozták a Partizánmozgalom Ukrán Törzsét.²⁷ A Kijev melletti Szvjatosinoban nemzetközi partizán kiképző központot állítottak fel, ahol többek között magyar személyeket, a Szovjetunióba emigrált kommunistákat, illetve az arra jelentkező hadifoglyokat készítettek fel magyarországi ejtőernyős akciók végrehajtására. 1944 áprilisa folyamán Rovno mellett, Obarovban egy újabb bázist létesítettek, ami lényegesen közelebb esett a magyar vagy a szlovák határhoz.²⁸

1944 májusa folyamán több partizán bevetésre is sor került magyar területen. 1944 V. 5-én éjszaka Munkácsról délkeletre, 15 kilométerre, a Szernye-mocsár területén dobták le a 11 fős ukrán-ruszin összetételű „*Szuvorov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*”.²⁹ A leszállásnál a csoport kettészakadt, hét fő Bárdháza közelében, négy fő ettől északra, Fornos mellett ért földet. A parancsnokkal lévő hat fő északkeleti irányba, Mártonkő és a Buzsora felé indult, Bábakút térségében akartak tábor felállítani. Mivel az egyik rádiókészülék a leszálláskor használhatatlanná vált, a másik pedig az elszakadt négy embernél volt, az osztag nem tudott kapcsolatba lépni a felettes parancsnoksággal. A leszállásról érte-

sülve csendőr járőrök indultak a partizánok felderítésére. Az egyik járőr megtalálta Bárdházánál a puha talajba felületesen beletaposott ejtőernyőket. A másik járőr viszont belefutott a Mártonkő felé menetelő jól felfegyverzett partizán csoportba.³⁰

A partizánok elfogására a VIII. csendőr kerület-parancsnokság, az ungvári és kassai nyomozó alosztály haladéktalanul intézkedett. Riasztották az érintett ejtőernyős elhárító körzet honvéd és csendőr alakulatait, valamint a térségben állomásozó valamennyi rendvédelmi és karhatalmi csapatot. A partizánok igyekeztek kitérni az üldözők elől, és kerülve a lakott helyeket továbbra is északkeleti irányba, a határ felé igyekeztek. 1944. V. 7-én a munkácsi helyőrség és a helyi csendőrség átfogó kutatást indított a leszállási hely tágabb körzetében. Kishegy közelében rátaláltak a négy elszakadt partizán bújóhelyére. Tűzharcban két főt megöltek, egy főt elfogtak. A negyedik ejtőernyősnek sebesülten sikerült elmenekülnie, de néhány nappal később őt is elfogták. A partizánok rejtékhelyén egy rádiókészüléket, két géppisztolyt, két pisztolyt, egy zsák kézigránátot találtak.³¹ Az osztag másik része a nehéz terepen lassan haladva 1944. V. 17-re jutott el Vízköz-Ökörmező térségébe, ahonnan a Toronyi-hágó felé folytatták az utat. 1944. V. 18-án azonban Felsőbisztra mellett (Vízköztől északra, nyolc kilométerre) a határvadászok és csendőrök bekerítették az osztagot. A kibontakozó tűzpárbaj során három partizán életét veszítette, három fő kitört, és eljutott a közeli Sztrihalnyáig, ahol egy szénakazalban rejtőztek el. Az üldözők azonban hamarosan beérték, és harc közben megölték őket. Az első összecsapásból elmenekült az osztag rádiósnöje, de súlyos sebet kapott, és a vérvesztéségtől hamarosan meghalt.³²

1944. V. 9-én éjszaka Máramarosszigettől nyugatra, 10 kilométerre, Hosszúmező térségében újabb „*JEGOROV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” szállt le 11 fővel.³³ Másnap, Szaplonecától délre a keresésükre kirendelt hosszúmezői, técsői és taracközi csendőr őrsök legénysége heves tűzharcot vívott a géppisztolyokkal felszerelt partizánokkal. Az összecsapásban három ejtőernyős elesett. A leszállás hírére a helyszínre érkezett az ungvári csendőr nyomozó alosztály parancsnoka.³⁴ A partizánok igyekeztek elmenekülni az üldözők elől. A csendőrök azonban másnap Kőhátnál elfogtak egy sebesült partizánt, akinél géppuskaállványt és lőszert találtak.³⁵

A hegyekbe felhúzódo partizánok kézre kerítésére kivezényelték a técsői 4. hegyi tüzérszázad egy századát. A 8-10 fős honvéd rajokat egy jó helyismerettel rendelkező csendőr vagy helyi lakos vezette. Rátaláltak egy rejtékhelyre, ahol három partizán húzta meg magát, de az utolsó pillanatban el tudtak futni a katonák elől. Este öt honvédet beöltöztettek juhásznak, hogy kicsalják az erdőből a bujkálókat. Éjfél körül megjelent egy ejtőernyős, hogy élelmet kérjen. A többiek az erdő széléről figyeltek, így amikor a katonák fegyvert rántottak, géppisztolytűzzel fedezték társuk menekülését. Mire a riasztott honvéd század a helyszínre ért már nem találta nyomát a partizánoknak. A katonák tesztelték a helyi lakosságot is. Civil ruhában fegyveresen élelmet kértek az emberektől, majd távozásuk után kis idővel egy egyenruhás honvédjárőr partizánok után érdeklődött tőlük. A magyar és román lakosság beszámolt a járőrnek a „partizánokról”, a ruszin lakosság viszont hallgatott róluk.³⁶

A „Jegorov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” egyik tagját, egy rádiós nőt 1944. V. 16-án a csendőrség elfogta. A vallomása segített a hatóságoknak nyomon követni a csoport menekülési útvonalát. A térség átvizsgálása során számos eldobott felszerelési tárgy, ejtőernyő, jelzőpisztoly, kenyérszak, személyi iratok kerültek elő. Egy vegyes honvéd-csendőr járőr az egyik rejtékhelyen rátalált sebesülten a másik rádiós nőre, aki tüzet nyitott a rájuk. A választűz megölte a partizánt. A járőr két ejtőernyőt, sátorlapokat, forgópisztolyt, kézigránátokat, valamint a rádiórejtjelező kulcsot, német-orosz szótárt, térképeket, német és lengyel pénzt, különböző ruhadarabokat talált a halott mellett. Nyilvánvaló volt, hogy több személy is bujkált azon a helyen. A katonák egy géppisztolyos és egy golyószórós rajt hátra hagytak a rejtékhely körül. Este 23⁰⁰ órakor két partizán érkezett a helyszínre. Tűzharc során egy főt megöltek (ő volt a csoport parancsnoka), egy főt pedig sebesülten elfogtak.³⁷

1944. V. 18-án Aknaszlatina mellett a csendőrség őrizetbe vette a csoport egy újabb tagját. Az illető nem állt ellen, a fegyverét már korábbi összecsapás során elhagyta. Két partizán polgári ruhát próbált szerezni a pásztoroktól. Fegyverüket odaadták megbízhatónak tartott személyeknek, hogy rejtésük el azokat. A csendőrség folyamatos kutatásokat folytatott a körzetben, ennek során 1944. V. 28-án további három ejtőernyőst találtak meg. A napok óta éhező emberek harc nélkül megadták maguk. Egy nappal később a Taracköz határában az erdőre elfogta az utolsó partizánt is, és átadta a máramarosszigeti csendőr nyomozó csoportnak. A foglyok beszámolójából kiderült, hogy a Hosszúmezőnél földet ért orosz, ukrán és lengyel tagokból álló osztag eredetileg lengyel területre indult. A célpontjuk a ledobás tényleges helyétől mintegy 150 km távolságra volt. A szállító gép valószínűleg az erős oldal-szél miatt tért el déli irányba, így kerültek az ejtőernyősök magyar területre.³⁸

1944. V. 10-én este 22³⁰ körül Munkácstól északkeletre, mintegy 30 kilométerre, Izvor község közelében szállt le a Kijevből indított 14 fős „*Vstutyin Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*”.³⁹ A le-

szállásnál a csoport szétszóródott, a politikai helyettes eltűnt, a tüzserész pedig a lábát törte. Magyar részről riadóztatták a perecsényi és szolyvai katonai alakulatokat és a térségben lévő csendőr őrsöket. A partizánok keletre húzódtak Uklín és Kisanna község körzetébe. Innen küldtek 1944. V. 16-án rádióüzenetet Kijevbe, hogy erősítésre és további hadianyagra van szükségük. Közben több községbe is bementek és agitálták a lakosságot, hogy csatlakozzon hozzájuk. Másnap, Uklinnál katonák ütöttek rajta nyolc táborozó partizánon. Azok az utolsó pillanatban el tudtak menekülni, de hátrahagytak két sátrat, jelzőpisztolyokat, nagyobb mennyiségű lőszer, kézigránátot és egy élelmiszerral teli hátizsákot. Az ottmaradt papírok alapján azonosították az osztag magyar tolmácsát.⁴⁰

A kelet felé menekülő osztag öt tagja 22⁰⁰ órakor bement Kisanna községbe, hogy szimpatizáns családoktól élelmiszert szerezzen. Egy helyi lakos azonban értesítette a hatóságokat. Határvadászok és csendőrök fogták körül a házat, ahol a partizánok tartózkodtak. Megpróbálták élve elfogni az ejtőernyősöket, ők azonban tüzelni kezdtek, így a katonák kézigránátokat dobtak be a házba. Az épület kigyulladt, két partizán meghalt, a többi a hátsó ablakon át elmenekült, köztük a szilánksérülést szenvedő tolmács. A harc közben a partizánokat befogadó család több tagja is életét veszítette, öt főt sikerült kimenteni az égő házból.⁴¹

1944. V. 13-ra virradó éjszaka 1³⁰ és 2³⁰ között nagyobb szabású ejtőernyős vállalkozásra került sor. Felsővisó, illetve ettől északnyugatra, 15 kilométerre Szurdok és Sajómező térségében, ahol a „*Kuznyecov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” és a „*Duboskin Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” szállt le osztagonként 17 fővel.⁴² Az osztagok lakatlan, erdős-hegyes területen értek földet. A leszállásnál „*Kuznyecov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” vezetője és négy embere könnyebb, a másik osztagnak pedig három tagja komolyabb sérüléseket szenvedett. A nagyobb létszám miatt a gépek csak kevés hadianyagot tudtak ledobni a csoportokkal, így azok egyelőre behúzódtak az erdőbe és várták az utánpótlást. A szovjet parancsnokság úgy látta, hogy Kárpátalja és Észak-Erdély határán egy nagyobb partizánbázis is kiépíthető, ahonnan mindkét irányban akciókat lehet szervezni. Ezért 1944. V. 24-én éjszaka útba indították a 11 fős „*Korolenko Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*”, amelyhez nagyobb mennyiségű hadianyagot is csatlakoztattak. A ledobás azonban pontatlan volt, a csoport Borkút közelében ért földet, Sajómezőtől mintegy 40 kilométerre, délnyugatra.⁴³

Fokozódó partizán aktivitás az ország északkeleti térségében

1944. június elejére a szovjet haderő elérte a Kárpátok előterét. Az ott kiépített magyar védőállás, az Árpád vonal azonban megállította a támadást. A szovjet hadvezetés ezért a korábrinál is fontosabb szerepet szánt a magyar területre ledobott ejtőernyős csoportoknak, mind a katonai felderítés, mind a front mögötti terület propaganda és diverziós akciók révén történő destabilizálása terén. A bevetett partizán csoportok sikeresebb tevékenysége érdekében igyekeztek minél több magyar származású személyt is beszervezni az akciókba. Őket először ideológiai átképzésre kerültek Krasznogorszkba, illetve Juzsába. Azt követte a szvjatosinói vagy obarovi partizániskola. 1944 júniusban mintegy 200 magyar tartózkodott az obarovi táborban, július végén további 143 fő érkezett oda.⁴⁴

A kiválasztott személyek egy része különböző szovjet partizán osztagok tagjaként részt vett a földi harcokban, így már rendelkezett bizonyos tapasztalatokkal. A többség azonban az antifasiszta tanfolyam után csak néhány hetes gyorstalpaló kiképzést kapott, mely során elsősorban a kézfegyver használatot és a robbanóanyagok alkalmazását tanították. Ejtőernyős gyakorlatokra az adott körülmények között nem volt lehetőség. Volt, aki az éles bevetés során ugrott először az életében. Mindez már a leszállásnál komoly problémákat okozott. A csoportok szétszóródtak, a földet érésnél sokan megsérültek. Mivel az obarovi reptér nem volt alkalmas nagyobb, 15-20 fős egységek szállítására képes gépek indítására, a kiképzés után a partizánok visszakerültek Szvjatosinoba, onnan mentek bevetésre. Az osztagokat gyakran az utolsó pillanatban állították össze, az emberek nem ismerték egymást, felkészítésük nem volt megfelelő a kijelölt feladatok végrehajtására.⁴⁵

Az 1944 májusi tapasztalatok alapján a magyar hatóságok számos intézkedést tettek a partizánok tevékenységének visszaszorítására. A honvédelmi és belügyi tárca közös rendelkezést adott ki az ejtőernyős diverzánsok elleni harc összehangolására a honvédség, a csendőrség, a rendőrség és a közigazgatási hatóságok számára. Az egységes vezetést a VKF, illetve az Állam Védelmi Központ (ÁVK) látta el, a területileg illetékes hadtest- és honvéd kerület-parancsnokságok útján. Minden kerületben kineveztek egy szabotázs és partizán ügyekkel foglalkozó előadót, általában vezérkari tisztet, megfelelő segédszeméllyel. Az ejtőernyős elhárítás tekintetében a közbiztonsági szervek a kerületi katonai parancsnokságok alárendeltségébe kerültek. Ezek azonban csak olyan mértékben vehették igénybe a rendvédelmi testületeket, hogy azok eredeti feladatkörüket is el tudják látni. Katonai akció támogatására csendőröket csak az illetékes csendőr kerület-parancsnok, a rendőröket a rendőrkerületi szemlélő

engedélyével vonhattak be. A csendőrök, rendőrök, pénzügyőrök azonban saját közbiztonsági tevékenységük során is találkoztak a partizánokkal, ilyen esetekben a honvédségtől függetlenül, önállóan léptek fel ellenük.⁴⁶

A veszélyeztetett körzetekben ejtőernyős jelentő (hírszerző) központokat állítottak fel, ahol a honvédség mellett jelen voltak a csendőrség és a rendőrség képviselői is. A határ menti központok kapcsolatba léptek a határon túli német hatóságokkal. Szlovákia felé a mindkét országban működő német biztonsági rendőrség közvetített. A csendőr, rendőr, pénzügyőr őrsök saját előjáróik mellett észleléseiket ezeknek a központoknak jelentették, melyek az adatokat elemzés után a kerületi ejtőernyős elhárító parancsnokságokhoz továbbították. A lakosság részéről érkező bejelentéseket a helyi szervek igyekeztek ellenőrizni, de minden információt tovább küldtek a központoknak, legfeljebb jelezték, ha valóságalapjukat bizonytalannak találták. Az elhárító szervek igyekeztek minél több partizánt élve elfogni, hogy további adatokat szerezzenek tőlük. A részletes kihallgatást a területileg illetékes csendőrnnyomozó alosztályok végezték, az érintett honvéd hadtest kémelhárító osztálya képviselőjének jelenlétében. Az elfogásról és a kihallgatásról a körzetben működő német biztonsági szerveket is értesítették. A kikérdezés központilag kiadott szempontrendszer szerint történt. A kihallgatások eredményét nemcsak a felettes parancsnokságokkal, hanem a helyi elhárítást végző szervekkel is közölték, hogy minél hatékonyabban léphessenek fel az ejtőernyős csoportok ellen.⁴⁷

A polgári lakosság távoltartására a partizánokkal való együttműködéstől 1944. VI. 13-án a Magyar Királyi Belügyminisztérium (BM) szigorú utasítást adott ki. Eszerint, az ejtőernyősöket rejtegető, támogató, harci tevékenységüket elősegítő civil egyénekkel szemben, a cselekmény bebizonyosodása esetén súlyos, adott esetben halálos ítéletet is ki lehet szabni. Más téren azonban a magyar vezetés igyekezett tekintettel lenni a helyi lakosságra. Kárpátalja katonai és gazdasági parancsnoka⁴⁸ azt kezdeményezte, hogy távolítsák el a községekből, az utakról a ruszin nyelvű feliratokat, mert a többségben szláv származású partizánok elsősorban azok alapján tudtak tájékozódni a leszállásuk helyéről és a követendő útirányról. Ezt a kérést azonban a kormány politikai megfontolásokból nem támogatta, mert ez nagymértékben csorbította volna a helyi ruszin lakosság autonómiáját, és még inkább a magyar kormány ellen hangolhatta volna őket.⁴⁹

A májusi tapasztalatok azt mutatták, hogy a korábbi kis létszámú, elsősorban szervező feladattal érkező csoportokkal szemben, 1944 folyamán erősebb, 11-20 fős jól felfegyverzett osztagok kerültek bevetésre. Az osztagokon belül a feladatok differenciálódtak. A parancsnok mellett a politikai agitáció és a toborzás folytatására politikai helyettes, a katonai akciók szervezésére pedig törzsparancsnok került kinevezésre. Az egyes tagok külön aknász (tűzszerész), felderítő, mesterlövész, nehézfegyver kezelő felkészítést kaptak. Rendszerint 2 rádiós került bevetésre, 2 készülékkel, mert korábban a nagy súlyú és érzékeny készülékek gyakran elvesztek, megrongálódtak, így a csoportok nem tudtak kapcsolatba lépni a parancsnoksággal. Mivel a leszállásnál sok sérülés történt, szanitécet vagy orvost is beosztottak az osztagokba. Jelentősen megnőtt a tüzérv, valamennyi ejtőernyős rendelkezett dobtáras géppisztollyal és nagyobb mennyiségű kézigránáttal. Ezen kívül golyószóró vagy géppuska, távcőves puská (gyakran hangtompítóval) és gyalogsági aknákat egészítették ki a fegyverarzenált.⁵⁰

Változott a harcmodor is. A földet érés után a csoport elsődleges feladata, a rejtőzés, megerősítés, megfelelő tábor kiépítése és a helyi lakossággal való kapcsolatfelvétel volt. A sikeres megkapaszkodás után, néhány héten belül újabb csoportot és hadianyag utánpótlást dobtak le számukra. A partizánok táborukat nehézfegyverrel és aknákkal biztosították. Nappal keveset mozogtak, információért vagy élelemért lakott területre főként az esti órákban mentek el. A kiküldött embereket távolabbról egy lövész csoport fedezte. Rajtaütéseket egymástól gyakran nagyobb távolságra hajtottak végre, hogy ezzel megosszák a keresésükre küldött erőket. A korábbi bevetésekkel ellentétben az ejtőernyősök már nem civil ügynökként tevékenykedtek, hanem harci egységként működtek. Mindez megnehezítette a felderítést és felszámolást. A két fős csendőr járőrök már nem vehették fel sikeresen a harcot az automata fegyverekkel felszerelt, túlerőben lévő ellenséggel szemben. A partizánok több alkalommal lesből rajtaütöttek a járőrökön, vagy azok kiküldése után a mindössze egy-két fővel biztosított kisebb őrsőkön és megölték a csendőröket. A helyi rendvédelmi erők megerősítésére a csendőr tanzászlóaljok alegységeit kihelyezték az ejtőernyős leszállások körzetébe. A helyi őrsök egy részét golyószóróval látták el, a csendőröket kézigránáttal és füstgránáttal szerelték fel, az őrs-parancsnok tiszthelyettesek, főtörzsőrmesterek géppisztolyt kaptak. A leszállt partizán osztagok felderítésére négy-öt fős csendőr, illetve 8-12 fős vegyes csendőr és honvéd járőrt alkalmaztak.⁵¹

Fokozott aktivitással kapcsolódott be a partizánok elleni harcba a honvédség is. A helyőrségek, katonai alakulatok kijelölt ejtőernyős elhárító egységei szükség esetén nagyobb terület átvizsgálását is biztosítani tudták. 1944 májusában Kárpátaljára vezényelték a Magyar Királyi Honvédség 1. Ejtőer-

nyős Zászlóalj, hogy vegyen részt a partizán csoportok felszámolásában. Az intézkedés előzménye, hogy a Magyarországot megszálló német Wehrmacht erők vezénylő tábornoka⁵² a magyar ejtőernyős zászlóaljat a fronton kívánta bevetni. Az egység hiányos felszerelése miatt a magyar honvédelmi miniszter⁵³ kitért a német kérés elől, azzal az indokkal, hogy a zászlóaljra a szovjet ejtőernyősök elleni harcban van szükség. Ennek megfelelően mozgósították az alakulatot, melynek első alegységei 1944. VI. 3-án érkeztek meg Kárpátaljára, Beregszászra.⁵⁴

Az 1944. V. 9-én bevetett „VATUTYIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” heteken át próbált rejtőzni, és várta, hogy erősítést kapjon. 1944. VI. 19-én délután öt fő tartózkodott a Polenától északra kialakított táborban, a parancsnok három társával felderítésre ment, két fő pedig rőzsét gyűjtött, hogy jelzőtüzet rakjanak az éjszakára várt utánpótlást szállító repülőgépeknek. A partizánok táborát a 25/20. erődcsapad és a szolvyvai csendőr őrs megerősített járőre bekerítette. A kibontakozó harcban három partizán meghalt, négy fő elmenekült. Az összecsapás során két honvéd elesett, többen pedig megsebesültek. A csendőrök közül egy fő fejlövést kapott, és másnap a munkácsi kórházban belehalt a sebébe.⁵⁵ A partizánok két géppisztolyt, egy pisztolyt, egy rakétapisztolyt, 11 kézigránatot, egy rádió adóvevőt, valamint hat ruhával és élelemmel teli zsákokot hagytak hátra. Nem sokkal később, egy újabb összecsapásban elesett a csoport parancsnoka. Az észak felé menekülő ejtőernyősök közül egy sebesült férfi és egy nő beregforrasi szimpatizáns családnál bújt el, a többi pedig Forráshuta térségében alakított ki új tábor. Az osztág vezetését a parancsnok halála után a politikai helyettes vette át. Mivel a várt erősítés nem érkezett meg, a csoport napközben rejtőzött, éjszaka a határ felé menetelt, hogy elhagyja az országot. A Beregforráson maradt két főt közben elfogta a területet módszeresen átvizsgáló csendőrség. A csoporttól elszakad, magányosan menekülő rádiós nőt szintén őrizetbe vette a polenai csendőr őrs járőre.⁵⁶

1944. június végén ismét fellángoltak a harcok Kárpátalja és Észak-Erdély határán, Máramarossziget térségében is. 1944. VI. 25-én éjszaka kilenc fős „**BALSAKOV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag**” ért földet Szaplonca térségében. A leszállást a magyar szervek észlelték, így a técsői és hosszúmezői csendőr őrs járőrei még az éjszaka folyamán rajta ütöttek a szovjet ejtőernyős partizán osztágon. Két partizán meghalt, a többiek szétszóródtak. A két rádiós helyi családnál keresett menedéket.⁵⁷ A szomszédok azonban értesítették a csendőrséget. A nőt elfogták, a férfit, miközben megsebesítette a szállásadóját, elmenekült. Nem sokkal később azonban őt is elfogták a csendőrök, miközben éppen megpróbálta rádión felvenni a kapcsolatot a parancsnokságával.⁵⁸

1944. VI. 25-én fegyveres összecsapásra került sor Szaploncától 60 kilométerre délkeletre Felsővisó térségében, a Vasér völgyében is az 1944. V. 12-én leszállt partizánok és a felszámolásukra bevetett 67. portyázó század, illetve a vele érkező csendőr járőrök között. Ez a „**Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztág Felsővisó 1944. V. 12.**” elsősorban a körzetben lévő fűrésztelepeket fenyegette, és egyre jobban akadályozta a fakitermelést. A katonák közül egy fő elesett, négy fő megsebesült, a partizánok vesztesége három halott és négy sebesült volt. A tűzharc után a szovjet ejtőernyős partizán osztág visszavonult a hegyekbe.⁵⁹

Az események hatására a Magyar Királyi Honvédség 1. Ejtőernyős Zászlóalját Beregszászról Máramarosszigetre helyezték át. A katonák szakasz és raj szintű járőrözést folytattak, amivel a közlekedési útvonalak biztonságát nagyban növelték. Felmerült, hogy a magyar ejtőernyősöket esetleg repülőgépekről vetnék be a nehezen járható területen lévő partizán bázisok felszámolására. Pontos információk azonban nem álltak rendelkezésre az ellenség táborairól, és a közeli aknaszlatinai reptér sem volt alkalmas nagyobb szállító repülőgépek üzemeltetésére. Így a honvéd ejtőernyősök csak földön kerültek bevetésre. 1944. júniusának utolsó napjaiban átfésülték a Máramarossziget körüli erdősegeket, de nem bukkantak a partizánok nyomára. A magyar szervek megpróbálták csapdát állítani, a csendőrség által korábban elfogott rádiós nővel megtévesztő üzenetet küldtek Kijevbe, utánpótlást kérve. A Magyar Királyi Honvédség 1. Ejtőernyős Zászlóalj egységei megszállták a megjelölt hely körzetét, szovjet gépek azonban nem érkeztek.⁶⁰

1944. VII. 5-én éjszaka a Rónahavas térségében 17 fős „**Maszlov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztág**” ért földet a hegység északkeleti részén.⁶¹ A leérkezéskor két fő súlyosan, három fő könnyebben megsérült. A közelben lévő légvédelmi figyelő őrs észlelte és jelentette az ejtőernyősök érkezését. A partizánok elfogására kivezényelték a körzetben lévő csendőr őrsök személyi állományát és a határvadászokat. Az ejtőernyősök a földet érés pillanatától folyamatosan menekülésre kényszerültek. 1944. VII. 10-én a csendőrség és a honvédség alakulatai bekerítették a szovjet ejtőernyős partizán osztágot. A harc során hét partizán elesett, a többiek kisebb csoportokban ki tudtak törni. A parancsnok négy emberével átjutott a határon, és csatlakozott az Ukrajnában működő partizáncsapatokhoz. Nem sokkal utánuk további két partizán hagyta el Magyarországot, őket azonban elfogták az ukrajnai német szer-

vek. Három ejtőernyős heteken át bujkált, majd csatlakozott a később bevetett „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaghoz”.⁶²

1944. VII. 9-én este két újabb partizánosztág érkezett Kárpátaljára, a Rónahavas körzetébe. Az egyik repülőgépen bevetésre került „*BURIJ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*” négy aknász katonával és nagyobb mennyiségű robbanóanyaggal is megerősítették.⁶³ A másik repülővel a 11 fős „*Koszik Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” érkezett.⁶⁴ A gépek a Rónahavas északkeleti erdős, szakadékos oldalára dobták a szovjet ejtőernyős partizánokat. A partizánok szétszóródtak, egy főnek nem nyílt ki az ernyője és halálra zúzta magát, hét fő megsérült, alig volt mozgásképes. Az osztág vezetője is fennakadt egy fán, és amikor levágta magát az ejtőernyőről, lezuhant és megsérült. Mivel nem találta az embereit, jelzőrakétát lőtt fel a gyülekezés elősegítésére, azt viszont a magyar szervek is észlelték, és a partizánok nyomába eredtek. A szovjet ejtőernyős partizán osztágok tagjainak a többsége Alsóhátárszeg-Uzsok irányában, a határ felé menekült, felszerelését hátrahagyva. A határvadászok többek között négy lőszerrel és robbanóanyaggal megrakott ejtőernyős zsákokat találtak. Az egyik szovjet ejtőernyős partizán osztág csoportja által elhagyott térképek Kolozsvár körzetét ábrázolták. A magyar szervek ebből arra következtettek, hogy a szovjet ejtőernyős partizán osztágot tévedésből dobták le a Rónahavason. Kolozsvár ugyanis nagy távolságra, mintegy 160-180 kilométerre esett a leszállás helyétől, Kijevből indulva azonban erős oldalszélben már egy 10 fokos eltérés nyomán is a Rónahavashoz érkezhettek a gépek.⁶⁵

1944. VII. 12-én az uzsoki csendőr őrs négy fős járőre két ejtőernyőssel futott össze. Az egyiket lelőtték, a másik súlyos sebbel bemenekült az erdőbe, de hamarosan elvérzett. A lövöldözés hangjára több partizán jelent meg a helyszínen, ezért a csendőrök feladták az üldözést. A további összecsapások során egy újabb partizán sebesült meg, akit másnap holtan találtak meg egy rejtkehelyen. Egy géppisztoly, 20 kézigranát, térképek és egyéb felszerelés volt nála. A csoport magyar tolmácsa Uzsok közelében csendőrökbe ütközött és tűzharcban elesett. Ebben a körzetben a helyi magyar és német lakosság nem támogatta a partizánokat, ezért azok több településen (Szarvasháza, Hidegrét, Tiha) erőszakkal szereztek élelmiszert. A határ felé igyekvő ejtőernyősök több alkalommal is összecsaptak katonai egységekkel. A Róna-havason álló repülő időjelző állomást biztosító Magyar Királyi Honvédség 64. Határvadász Portyázó Század honvédjei egy fő partizánt lelőttek, egy fő partizánt pedig elfogtak. A határ közelében lévő 25/6. határvadász őrs szintén tűzharcot vívott az ejtőernyősökkel, mely során egy fő partizán meghalt, ugyanakkor három határvadász is megsebesült. A megmaradt partizánok egy nagyobb csoportja egy helyi erdőszel át kísértette magát a határon.⁶⁶

1944. VII. 9-én, leszállt még a „*Szopliko Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” is szeszállt Kárpátalján, Ungvártól északnyugatra, 20-25 kilométerre, a szlovák határ mentén. A 15 fős osztág már a leérkezés pillanatában harcba keveredett a magyar és szlovák határőr erőkkel.⁶⁷ Az osztág tolmácsa egy tóba esett, ahol a súlyos felszerelésétől nem tudott megszabadulni, így megfulladt. A politikai helyettest, aki egy szlovák határőr őrs körletében ereszkedett le, azonnal elfogták. Az osztág nyolc tagja magyar területen szállt le, Remetevasgyártól északkeletre, öt kilométerre. Az osztágparancsnok és hét társa összecsapott az elfogásukra kiküldött határvadász járőrrel. A katonák három főt vesztek, a partizánok közül egy fő meghalt, két fő pedig megsebesült. Az osztág szlovák területre menekült, hátrahagytak nyolc ejtőernyőt, egy géppisztolyt, egy láda lőszer és egy rádió tartaléktelepeit. 1944. VI. 12-én a takcsányi csendőr őrs járőre rajtaütött négy pihenő partizánon. A köztük lévő rádiós nő éppen üzenetet küldött Kijevbe, hogy várják az erősítést. A kibontakozó harcban a csendőrök a rádióst megölték, egy főt pedig elfogtak. Az elmenekült két partizán este összetalálkozott az időközben magyar területre visszatért osztág többi tagjával. A tíz ejtőernyős Éralja, Mércse, Szemerekő útvonalon, kelet felé, a Róna-havas irányába indult.⁶⁸

1944. VII. 21-én a Partizánmozgalom Ukrán Törzse a jól kiképzett 13 fős „*TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*” vetette be Kárpátalja területén, a Róna-havas északnyugati körzetében.⁶⁹ Az osztág feladata nemcsak a katonai felderítés és elszigetelt diverziós akciók végrehajtása volt, hanem az elmúlt hónapokban a Róna-havas térségébe ledobott, szétvert, szétszóródott csoportok megmaradt tagjainak összegyűjtése, újjászervezése. Egy partizán magasabb egység felállítását tervezték, hogy a Kárpátok keleti oldalán felvonuló szovjet haderő áttörésének elősegítése érdekében komolyabb katonai akciókat, a magyar határvédelmet érzékenyen érintő támadásokat hajtsanak végre. A „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot” parancsnoka volt a legmagasabb rangú osztágvezető alezredesi rendfokozatban, aki egy partizán egység élén magyar területre érkezett.⁷⁰

A földet érés során öt fő, köztük a parancsnok megsérült. A rádiós nő fennakadt egy magas fenyőfán, ahonnan nem tudott lejönni. Közben megérkeztek a keresésükre küldött honvédek. A kibontakozó tűzharcban a rádiós nő meghalt, a többiek visszavonultak. Mivel a honvédeknek is halottaik és sebe-

sültjeik voltak, egyelőre nem üldözték a partizánokat, hanem visszatértek Havasköz községbe. A ki-rendelt csendőr és honvéd alakulatok viszont három napon át követték a partizánokat, akik észak felé menekültek. Viharos község térségében a Vojevogyin vízesés mellett egy jól védhető helyet találtak, ahol tábor rendeztek be. 1944. VI. 25-én hajnalban egy póttartalékosokból álló honvéd alakulat indult a keresésükre, amelyet a rejtkehelyükről meglepetésszerű tűzzel árasztottak el. A honvédek sietve visszavonultak, hátrahagyva két géppuskát és két aknavetőt. Az elért pillanatnyi siker azonban nem oldotta meg a partizánok legnagyobb problémáját, nem volt rádiósuk és adóvevőjük, hogy felvegyék a kapcsolatot Kijevvel, és utánpótlást kérjenek.⁷¹

A leszálláskor a osztag négy tagja, köztük a politikai helyettes, a másik rádiós és a tolmács a többiek-től 15-20 kilométerrel délebbre, Mokra-Nádaspaták térségében ért földet. Ők, a keresésükre érkező honvédek és csendőrök elől déli irányba tértek ki. Rádiózni ők sem tudtak, mert volt ugyan készülékük, de a kódok a másik rádiósnál voltak. A négy partizán Nagymogyorós-Beregsárrét útvonalon haladt délnyugati irányban. Beregsárrét határában — Munkácstól északnyugatra, 15 kilométerre — csendőr járőrrel találkoztak. Az egyik csendőrt lesből, hangtompítós távcsöves puskával lelőtték. Ezt követően azonban a Munkács-Ungvár főút közelében növekvő számú ellenőrző pontok, illetve katonai és csendőr járőrök miatt ismét észak felé fordultak, és Antalóc érintésével visszatértek a kiindulási helyükre, Mokra körzetébe, hogy megkeressék a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot.”⁷²

A Kárpátok előterében egyre veszélyesebbé váló hadi helyzet és a Kárpátalja keleti területeit érintő ismétlődő partizánbevetések hatására a magyar hatóságok további ellenintézkedéseket tettek. A VIII. hadtest-parancsnokság kezdeményezésére bizonyos módosításokat hajtottak végre az ejtőernyős elhárító szolgálat működésében. Az ejtőernyős figyelő szervek híradó rendszerét közvetlenül összekapcsolták a területi rendőrségi, csendőrségi, illetve a légvédelem és a Magyar Államvasutak (MÁV) által használt hálózattal, valamint a kémelhárító szervekkel. Ez meggyorsította a hírközlést, megkönnyítette a jelentések ellenőrzését, kiértékelését, illetve az elhárítással kapcsolatos intézkedések kiadását. Megváltoztatták az ejtőernyős körzetek határát. Eddig azok a légvédelmi körzetek területéhez igazodtak, hogy a berepülő gépek nyomon követése könnyebb legyen. Mivel azonban már nagyszámú csoport szállt le, és a harc ellenük alapvetően a földön zajlott, a helyi hatóságokkal és rendvédelemmel való együttműködés zökkenőmentessége érdekében az ejtőernyős elhárító körzethatárokat a közigazgatási határokhoz igazították.⁷³ 1944. VII. 21-én a VKF intézkedett, hogy az 1. honvéd ejtőernyős zászlóaljat helyezték át Uzsok-Fenyvesvölgy körzetébe, a határvédelem tartalékaként. Az alegységek részt vettek az erődítési munkálatokban, fedezékek építésében, illetve járőrszolgálatot láttak el a mögöttes területen, hogy a térségben megjelenő partizánok ne veszélyeztethessék a határvédelmet. A hatóságok a magyar és ruszin nyelvű sajtó útján, például a *Ruszke Szlovo* 1944. VIII. 22-ei számában felszólították a lakosságot működjen együtt a partizánok elleni harcban, jelentsen minden szokatlan eseményt, ejtőernyős leszállást, idegen személyek felbukkanását.⁷⁴

A partizán bevetésekkel szembeni intézkedések feltétlenül indokoltak voltak, Kárpátalján kívül az ország más körzeteibe is ejtőernyős csoportok érkeztek. 1944. VII. 25-én Békés vármegyében, Békés és Doboz között ért földet az orosz, magyar és román nemzetiségű 13 főből álló „*Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Békés 1944. VII. 25.*”. A sarkadi és békési csendőrség közvetlen a leszállás után rajta ütött az ejtőernyősökön. Egy főt, az osztag rádiósát harcban lelőttek, egy fő sebesülten öngyilkos lett, hogy ne kerüljön kézre, három további személyt élve elfogtak. A csoportot eredetileg Debrecen-Nagyvárad térségében tervezték bevetni, de a repülőgép 60-70 kilométerrel túlrepült a célon. Mivel a bevetés az ország belső területén történt, a hatóságok különösen nagy fontosságot tulajdonítottak az ellenséges osztag mielőbbi felszámolásának. A csendőrség, valamint magyar és német katonai alakulatok megpróbálták bekeríteni a leszállás helyét. A lakosság kikérdezése során azonban azt tapasztalták, hogy az emberek nem adtak pontos felvilágosítást az ejtőernyősök mozgásáról, különösen a német szerveknek. Ezért a keresés nagyobb területre, több megyére is kiterjesztették. A következő hetekben további három fő került a német, három fő pedig a magyar hatóságok kezébe.⁷⁵

1944. VII. 23-án az 1. Ukrán Front balszárnya támadást indított a Kárpátok előterében kiépített magyar védelmi vonal, a Hunyadi állás ellen. Ennek támogatására a Partizánmozgalom Ukrán Törzsze fokozott aktivitására utasította Kárpátalján ledobott osztagokat. Több felderítési adatot és komolyabb fegyveres akciókat követelt tőlük, ugyanakkor rendszeres utánpótlást is igyekezett biztosítani a számukra. Az 1. Magyar Hadsereg mozgásának, ellátásának megzavarása, a közlekedési, hírközlési vonalak rombolása, fontos katonai információk továbbítása, illetve a front mögötti területen való zavarkeltés az adott katonai helyzetben jelentős segítséget nyújthatott a szovjet csapatok számára. A korábban bevetett csoportok kudarca után a kijevi központ sokat remélt a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagtól.”. Azt várták az osztagtól, hogy olyan központi partizánbázist építsen ki, ahol nemcsak a

hadianyag utánpótlást fogadhatják és a szétszóródott csoportok újraszervezését biztosíthatják, hanem ahol a szomszédos szlovák és lengyel területekre szánt csoportok is biztonságban leszállhatnak, és néhány napi pihenő után megerősödve indulhatnak útnak, a feladataik végrehajtására.⁷⁶

1944. VII. 25-én éjszaka a partizánok erősítést vártak Kijevből. Indulás előtt abban állapodott meg a szolgálati előljárójukkal,⁷⁷ hogy ha valami történne a rádiókkal és nem tudnának bejelentkezni, a törzs akkor is küld utánpótlást, embereket és hadianyagot. Megbeszélték, hogy milyen fényjelésekkel, milyen alakzatba helyezett máglyákkal jelölik meg a ledobás helyét. A repülőgép megérkezett, több kört is leírt a máglyák felett, de rádiójelzés hiányában a gép parancsnoka nem volt biztos abban, hogy tényleg a partizánok várják odalent az erősítést. Ezért tovább repültek, de távolabb ledobták a fedélzeten lévő hat fő tüzszerészből álló „**BLINDJUK Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot**”, azzal, hogy a diverziós feladatuk mellett, derítsék ki, mi történt „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaggal” és próbáljanak kapcsolatba lépni velük.⁷⁸ Az ugrásnál azonban baleset történt, az egyik ejtőernyős, az ernyőjénél fogva fennakadt a gépen. A pilóták ezt nem vették észre, csak a kijevi leszállás előtt közölte velük az irányítótorny. Ekkor gyorsan visszahúzták a gép fedélzetére a pórul járt ejtőernyőst,⁷⁹ aki túlélte az utat, és hosszabb gyógykezelés után felépült.⁸⁰

Ugyanezen az éjszakán egy másik gép egy katonai felderítői feladatokkal megbízott „**KOHUT Ejtőernyős Partizán Osztagot**” is ledobott rádió adóvevővel, a Róna-havas déli részén. Ennek feladata, a Vereckei- és az Uzsoki-hágók felé vezető köz- és vasútvonalak katonai forgalmának megfigyelése volt. A bevetést az 1. Ukrán Front partizán törzse szervezte. Az ugrás során, három főt követően kidobták a felszerelést és a rádiókészülékeket tartalmazó csomagokat. Ezzel azonban sok időt vesztek, így a másik három ember az előzőktől távol ért földet. Az erős szélben az ejtőernyősök nagy területen szétszóródtak. Egy partizánnak nem nyílt ki rendesen az ernyője, lezuhant és életét veszítette. Egy másik ejtőernyőst a turjaremeti őrs járőre fogta el. Az illető sántított, valószínűleg a leszállásnál sérült meg, és a géppisztolyát is akkor veszthette el, mert késsel támadt a csendőrökre, akik lefegyverezték. A gépből utoljára ugró két partizán épségben Turjamező, Turjavágás közelében ért földet.⁸¹

1944 július utolsó napjaiban a Róna-havas északi térségében „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” lassan megerősödött. Az osztagparancsnok felderítőket küldött szét, hogy összegyűjtse a térségben bujkáló partizánokat. Ekkor csatlakozott az osztaghoz a „Vatutyin Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” öt megmaradt tagja. A leszálláskor „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagtól” elszakadt négy partizán Mokra körzetében kereste parancsnokát. Hozzájuk csatlakozott a „KOHUT Ejtőernyős Partizán Osztag” két életben maradt tagja, akik maguk is a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaghoz” igyekeztek. Ez a csoport 1944. VII. 29-én, Mezőhután keresztül eljutott a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” prilukai táborába. További erősítést jelentett „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” számára, hogy felderítői megtalálták a már hetek óta a Róna-havason bolyongó „BLINDJUK Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot”. Ugyanakkor a Róna-havas nyugati szektorában táborozó „SZOPILKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” is felvette a kapcsolatot az „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaggal”. Így a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” egysége 28 harcossal, és a „SZOPILKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” 8 emberével, valamint több helyi csatlakozó ruszin lakossal, már számottevő erőt képviselt.⁸²

A „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” sikerének titka az volt, hogy nem bocsátkozott harcba a magyar erőkkel, hanem kitért előlük, és a toborzást tekintette elsődleges feladatának. Tíz kisebb agitáló csoportot állított fel, mindegyikbe beosztott két-két partizánt és több helyi lakost. Ezek járták a vidék falvait, különösen a nagybereznai, perecsenyi és volóci járásban, röplapokat osztogattak és együttműködésre, csatlakozásra bíztatták az embereket. 1944 augusztus elején a német haderő állományába tartozó orosz-ukrán vlaszovista egységet telepítettek a Róna-havas déli körzetébe, Patkos községbe, hogy azok is részt vegyenek a partizánok elleni harcban. A front közeledtével azonban a partizán osztag tagjainak sikerült számos katonát rávenni arra, hogy szökjenek át a partizánokhoz. Az osztag vezetője igyekezett összegyűjtetni a többi osztag által hozott, vagy nekik utánpótlásként ledobott, de a menekülés során elrejtett felszerelést is, így fegyverrel és lőszerrel kellően el volt látva. A legnagyobb problémát a növekvő létszámú osztag élelmezése jelentette, ezért az emberei éjszakánként betörték falusi boltokba, élelmiszerraktárakba.⁸³

1944 Július végén a szervező és felderítő tevékenység mellett a kijevi parancsnokság sürgetésére „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” fegyveres támadásokba kezdett. Az első ilyen akciók azonban kudarcra végződtek. Helyi lakosok tájékoztatták a partizán osztagot arról, hogy Szemerekő faluba egy honvéd század érkezett a partizánok elleni harcra. A partizánok megelőző támadást határoztak el. Éjszaka 25-30 partizán rajtaütött a falu szélén sátrakban táborozó katonákon. A támadás azonban nem járt különösebb sikerrel, egy partizán meghalt több megsebesült a tűzharcban. Ugyan-

csak kudarccal végződött „SZOPIKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” Ungbükkös községben végrehajtott akciója is. A parancsnok öt emberével élelmiszerért ment be a településre, de belefutott egy katonai alakulatba. A tűzharc során az osztag parancsnoka is megsebesült. Társai elmenekítették, de két hétig nem tudott lábra állni. Bajba került a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaghoz” csatlakozó partizán katonai felderítő is. A szolyvai vasútállomáson egy csendőrségi igazoltatás közben gyanút keltettek a hamis papírjai. A partizán azonban a nagy forgalmat kihasználva el tudott futni a letartóztatás elől.⁸⁴

1944. VII. 30-án Szinyák községtől délkeletre szállt le a hét fős „**HLEBA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag**”, szintén elsődlegesen felderítési megbízással. Feladatuk Szolyva térségében az Uzsoki- és Vecke-hágók felé vezető út- és vasútvonalak megfigyelését kapták. A leszállást követően azonban egy ott állomásozó honvéd alakulatba ütköztek. A kibontakozó harcban három partizán életét veszítette. Az osztag három tagja el tudott menekülni délkeleti irányba, ahol a Mártonkő erdőiben próbáltak elrejtőzni.⁸⁵

Ugyanezen az éjszakán azaz 1944. VII. 30-án ettől a „HLEBA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” földet érésétől 100 kilométerre keletre, a Tatár-hágó térségében a körösmezői csendőr őrs megerősített járőre tűzharcot vívott egy újonnan érkező hét fős „**Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Tatórhágó 1944. VII. 30.**” három tagjával. Az egyiket lelőtték, de egy csendőr is megsebesült. A partizánok az erdőbe menekültek, ahová a csendőrök a sötétben már nem tudták követni őket. Egyre inkább általános jelenségnek számított, hogy a közbiztonsági szolgálat ellátása közben a rendvédelmi erőknek fegyveres partizánok kisebb-nagyobb csoportjával kellett összecsapni. Minden járőr ennek a lehetőségével indult útnak, és ha egy-egy őrs állomásozójának nagyobbik részét kivezényelték a környéken bujkáló ejtőernyősök elfogására, a parancsnoknak az őrs megfelelő védelméről is gondoskodnia kellett, mert a partizánok egyre gyakrabban jelentek meg a településeken is. Közvetlen partizán támadás Körösmező esetében fordult elő, ahol 20 fő volt a csendőr őrs létszáma, ezért kevésbé fenyegetett célpontnak számított, de a kisebb őrsökön, ahol csak hat-hét csendőr állomásozott ez a helyzet egyre nagyobb problémát jelentett.⁸⁶

A hátország védelme, 1944 augusztusában

Augusztus elején a szovjet haderő újabb támadást indított a Kárpátokban kiépített magyar állások ellen, de egyelőre nem sikerült áttörni azokat. 1944. VIII. 5-én felállították a 4. Ukrán Frontot, ennek az ereje azonban nem volt elég az 1. magyar hadsereg ellenállása megtöréséhez. A magyar csapatok utánpótlásának akadályozása, közlekedési, hírközlési vonalaik rombolása, a mögöttes területek közrendjének, közbiztonságának megzavarása egyre nagyobb jelentőséget kapott. Ezért a Partizánmozgalom Ukrán Törzse, valamint az 1. és a 4. Ukrán Front parancsnoksága mellett működő partizántörzs további ejtőernyős csoportokat indított magyar területre.⁸⁷

A kijevei partizán parancsnokság⁸⁸ vezette kijevei partizán parancsnokság általában nagyobb létszámú osztagokat vetett be, melyeknél az osztagok személyi állományának fele, kétharmada magyarokból állt. Több osztag parancsnoka is magyar volt.⁸⁹ Feladatuk kijelölésénél a szervezés, toborzás és bázisépítés mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapott az aktív diverziós tevékenység. Az 1. és 4. Ukrán Front partizántörzsei által szervezett akciók során rendszerint kisebb létszámú szovjet (orosz–ukrán–ruszin) csoportokat dobtak le, csak egy-két magyar vagy magyarul beszélő személy volt köztük, és elsődleges feladatként a katonai felderítést kapták. A magyar területen bevetett partizánosztagokat az 1. Ukrán Front szállító parancsnoksága, illetve a 8. és 44. polgári légiflotta ezred kétmotoros (DC–3, Li–2, PSZ–47) gépei juttatták célba.⁹⁰

A magyar rendvédelmi szerveknek, elsősorban a csendőrségnek és az ejtőernyős elhárító szolgálatnak az egyre szélesedő partizán tevékenység mind több feladatot jelentett. 1944. VIII. 3-án Bereznék-Rókamező térségében a kovácsréti csendőr őrs járőre egy kunyhóban egy fegyverest fedezett fel. Az illető a csendőrök igazoltatási felszólítására azonnal tüzet nyitott, majd elmenekült az erdőben. Valószínűleg a „HLEBA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” egyik elszakadt tagja volt. 1944. VIII. 4-én éjszaka Királymező és Brusztura térségében (Máramarosszigettől északra, 40 kilométerre) öt fős „**Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot Királymező 1944. VIII. 3.**” láttak leszállni, akik a kivezényelt csendőrök elől behúzódtak a sűrűbb erdőségbe. 1944. VIII. 5-én Kárpátalja nyugati régiójában Percseny községben a „Szopilko Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” három embere élelmiszert zsákmányolt a helyi Hangya-boltból. A zsákmánnyal keleti irányba, a Róna-havas felé távoztak. Ugyanezen az éjszakán 40 kilométerre, délebbre, Beregsárrét mellett, Nagymogyorós, majd Kismogyorós községben öt partizán betört a Hangya-boltokba, és élelmet rabolt.⁹¹

A Róna-havas déli oldalát borító erdőségben, Mezőhuta térségében egy 20-25 főnyi partizán bujkált. A partizánok éheztek, de a csendőrség folyamatos járőrözése miatt nappal nem mertek a falvakba bemenni. 1944. VIII. 7-én rajtaütést kíséreltek meg a Magyar Királyi Honvédség turjamezői raktára ellen, de a hét tagú őrség visszaverte a támadást, egy német egyenruhás partizánt lelőttek. A raktár védelmét másnap 35 honvéddel erősítették meg. A helyi csendőrség megpróbált csapdát állítani az a partizánoknak. Éjszaka állást foglalt a község szélén és várta az ennivalóért érkező partizánokat. A csendőrök azonban nem tájékoztatták, hogy a falu védelmére egy felfegyverzett leventékből álló ejtőernyős elhárító egységet is kivezényeltek. A két csoport az éjszaka közepén vette észre egymást és kölcsönösen ellenségnek nézve a másikat, tüzet nyitott rá. A félreértés gyorsan tisztázódott, sebesülés nem történt. A következő éjszaka azonban a partizánok az öt kilométerre lévő Turjasebes községben fosztogattak. A hírről értesülve a turjamezői csendőrség azonnal oda indult, a partizánok azonban már elmentek, a sötétben nem akadtak a nyomukra. A térségben folytatott razziák során a csendőröknek egy partizánt sikerült elfogni. A kolozsvári illetőségű partizán 1942-ben esett fogságba, onnan jelentkezett partizániskolára.⁹²

A fokozódó partizán jelenlét miatt 1944. VIII. 8-án, Kassán, a német biztonsági szolgálat székházában a magyar, a német és a szlovák biztonsági szervek közös megbeszélést tartottak. Magyar részről a VIII. csendőr kerület parancsnoka és a VIII. hadtest 2. (kémelhárító) osztályának képviselője vett részt a tanácskozáson.⁹³ A németeket az eperjesi és a miskolci biztonsági rendőrség parancsnoka, a szlovákokat az eperjesi kerület katonai és csendőr parancsnoka, a kémelhárító szolgálat vezetője és az eperjesi rendőrség közbiztonsági előadója képviselte. A felek megállapodtak abban, hogy rendszeres megbeszéléseket tartanak az aktuális helyzetről, a magyar-szlovák viták elkerülése érdekében mindig német jelenlét mellett. A határvédelmi szervek és a két csendőrség folyamatosan tájékoztatják egymást, és megszervezik a nyomon követést, ha a partizánok a határon keresztül a másik ország területére menekülnek. A helyzetet nehezítette, hogy a szlovák csendőr alezredes tájékoztatása szerint, Szlovákiában nem volt megszervezve a hatékony partizán elhárítás. Az egyes csendőr őrsök személyi állománya 3-4 főből állt, Eperjesen is csak 30-40 főnyi központi tartalék állomásozott. A csendőrök legfeljebb csak megfigyelni és jelenteni tudták a partizánok tevékenységét, de az eredményes fellépéshez nem volt elég erejük. A szlovák lakosság jelentős része a partizánokkal szimpatizált, ami nagyban akadályozta az ellenük való harcot.⁹⁴

A Partizánmozgalom Ukrán Törzse 1944 augusztus elején egy nagyobb ejtőernyős állított fel, hogy Munkács térségében egy erős partizán gócot hozzon létre. Az „*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” első felének bevetésére 1944 VIII. 8-án került sor 14 fővel.⁹⁵ Az „*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak*” alárendelt 9 fős „*HORVÁTH Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” — akinek a parancsnoka egyben a „*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak*” politikai helyettese is volt — két héttel később követte az előjáró osztágának a bevetését. A fronton kialakult nehézségei miatt a Vörös Hadsereg illetékesei sürgették új partizán egységek ledobását, így az akcióra különösebb előkészületek nélkül, gyorsított ütemben került sor. A 23 fő fele csak antifasiszta iskolát végzett, gerillaharcra való kiképzést nem kapott. „*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak*” feladata a földet érés és táborépítés után elsősorban a Munkács-Szolyva és a Huszt-Beregszász vasútvonal rombolása volt, illetve fegyveres rajtaütések végrehajtása a Munkács-Beregszász és a Huszt-Ökörmező országúton. Emellett folyamatos felderítő tevékenységet kellett folytatnia a térségben zajló katonai mozgásokról, és széleskörű propagandát kifejteni a helyi lakosság körében.⁹⁶

„*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” parancsnoka korábbi erdési munkájából jól ismerte ezt a vidéket. Az ejtőernyősök ledobása azonban nem az általa kért laza talajú, fedetlen Szernyemocsár területén történt, hanem attól keletre, a Beregújfalu-Makarja-Kissarkad közötti erdő területén. A hiányos ejtőernyős kiképzés miatt szinte mindenki megsérült. Az osztag egyik tagja fennakadt egy fán, és amikor elvágta az ernyője zsinórait, lezuhant és összetörte magát. Mivel mozgásképtelen volt, társai ott hagyták. Hogy élve ne kerüljön fogságba, öngyilkos lett (más adatok szerint viszont a társai végeztek vele).⁹⁷ A többiek a Kissarkad-Nyíresújfalu-Ardánháza útvonalon haladtak, céljuk a Munkácstól keletre fekvő Buzsora (1086 m) és a Mártonkő (967 m) hegy elérése volt. A magyar hatóságok a leszállás észlelésekor, csendőr és honvéd járőröket küldtek ki a partizánok felkutatására. A keresésbe bekapcsolódott a térségben állomásozó, feltöltés alatt álló 357. német gyaloghadosztály is. A néhány katona a hadosztály hadtáp részlegéből, helyi lakosok segítségével elszabadult lovakat keresett az erdőben, amikor az „*USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” tagjaiba ütköztek. Két német szolgálatban álló ukrán származású katona csatlakozott a partizánokhoz, egy erdőört pedig azért vitt magával az osztag, hogy mutassa meg a legbiztonságosabb útvonalat.⁹⁸

1944. VIII. 11-én, amikor elérték a Mártonkő térségét (Munkácstól keletre, 25-30 kilométerre), „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” bejelentkezett rádión a kijevi parancsnokságnál. Erősítést és hadianyag utánpótlást kért. Ennek megérkezéséig igyekezett elrejtőzni a keresésére küldött honvédek és csendőrök elől. A Magyar Királyi Honvédség megerősítette a térségen keresztülfutó utak és vasútvonal védelmét. A Magyar Királyi Honvédség 13. Gyaloghadosztály Felderítő Zászlóaljának 300 honvéde a helyi csendőr őrsök legénységével közösen átfésülte a Mártonkő és a Buzsora erdősegeit, de nem bukkantak rá a partizánokra. „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tagjai hét napon át rejtőztek. Az élelmük elfogyott, de nem próbáltak meg szerezni, inkább napokon át éheztek, csakhogy ne hívják fel magukra a figyelmet. Ez a taktika bevált, a nagyobb honvédségi erők 1944. VIII. 15-én elvonultak. „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” újabb rádióadásban ismét embereket és felszerelést kért a harci feladatok megkezdéséhez.⁹⁹

1944. VIII. 8-án szállt le Ózd körzetében a 13 fős „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”, melynek elsődleges feladata egy olyan bázis kiépítése volt, ahová újabb partizán osztagok érkezhettek, és nagyobb mennyiségű hadianyagot juttathatnak el, amivel felszerelhetik a toborzás nyomán csatlakozó helyi lakosokat. A Szovjetunióban élő magyar kommunista vezetők meggyőzték a szovjet katonai illetékeseket, hogy az észak-magyarországi ipartelepeken dolgozó munkások egy kis ösztönzés hatására tömegesen állnak majd a partizánok mellé. A tájékozódás és kapcsolatfelvétel megkönnyítése érdekében a csoportba beosztottak több, erről a területről származó, hadifogságba került bányász és gyári munkást, akik viszont csak antifasiszta iskolát végeztek, partizánképzést nem kaptak. A bázis sikeres kialakítása és a csoport létszámának megnövelése után a következő feladat Ózd, Diósgyőr és Borsodnádásd gyárai, a körzetben lévő hidak és vasútvonalak elleni támadások végrehajtása volt.¹⁰⁰

A „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnoka magyar repülőhadnagy volt, aki 1941-ben került fogságba.¹⁰¹ Az eredeti 15 főre tervezett osztagból azonban két ember hátra maradt, hogy nagyobb mennyiségű fegyver és hadianyag férhessen el a repülőgépen. Az osztag komoly fegyverzettel rendelkezett (13 géppisztoly, egy golyószóró, egy távcsöves puska, 40 kézigránát), és két nagy ejtőernyős zsákban további felszerelést, élelmet és lőszeranyagot vitt magával. Az osztag ledobását a környéken működő rádiós ügynök segítette. A bevetés során 10 partizán Tarnalelesztől északra erdős területen ereszkedtek le, szinte mindenki fennakadt a fákon. A földre való lejutás közben három fő komolyabban megsérült, az ejtőernyők pedig az ágakon maradtak, ami árulkodó jelként szolgált. Az utolsóként ugró három fő a többiekől távol, a hegygerinc másik oldalán, Domaházától délre ért földe.¹⁰²

A hatóságok 1944. VIII. 9-én reggel értesültek arról, hogy az erdőben gombászó emberek katonai ejtőernyőt találtak. A tarnaleleszi csendőr őrs-parancsnok,¹⁰³ azonnal jelentette ezt a VII. csendőr kerület-, az egi csendőr osztály- és az egi csendőr szárny-parancsnokságnak, valamint a VII. hadtest-parancsnokságnak, és erősítést kért a partizánok elfogására. A kirendelt csendőr század egy szakasza átkutatta az ejtőernyő megtalálásának helyét. További hat ernyőt és egyéb felszerelési tárgyakat találtak, majd ráakadtak a partizánok első táborhelyére az 542-es magaslat közelében. A „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnoka néhány társával közben bement Palinapusztára, és élelmet kért a helyi lakosoktól. Utána felvette a rádiókapcsolatot Kijevvel és bejelentette a megérkezést. Közben Borsodszentgyörgy és Palinapuszta között 15-20 honvéd és négy-öt csendőr kutatta át a területet. A borsodnádásdi csendőr őrs járőre még csendőr kutyát is hozott magával.¹⁰⁴ Ők jártak legközelebb a rejtőzködő partizánokhoz, de nem akadtak a nyomukra.¹⁰⁵

Estére honvéd alakulatok, helyi csendőrök, a polgári rendvédelem, leventék és a települések civil karhatalma bevonásával már szoros záróvonalat létesítettek a leszállási hely körül. A terület azonban túl nagy volt ahhoz, hogy egyetlen nap átvizsgálják. Ezért 12-15 főből álló járőröket képeztek, melyek egy-egy 10-15 kilométeres körzetet ellenőriztek. A Magyar Királyi Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága közben elfogta azt az ügynököt, aki a csoport leszállását előkészítette, és fényjelzéseket adott az érkező gépnek. Az illető 1921-ben orosz hadifogságból tért haza, és orosz feleséget hozott magával. A budapesti szovjet követség 1941-ben szervezte be. 1944. VIII. 10-én folytatódott a terület átkutatása és a járdánházai erdőörház közelében egy 12 fős honvéd járőr rátalált a partizánok búvóhelyére, de azok heves tüzet zúdítottak rájuk. A katonákkal párhuzamosan haladó 11 fő csendőr, miskolci csendőr osztály ózdi szárnya 1. szakaszának parancsnoka¹⁰⁶ vezetésével oldalba támadta az ellenséget. A harcban két fő partizán megsebesült. Menekülés közben a csoport eldobálta felszerelése egy részét, köztük a rádió alkatrészeit is.¹⁰⁷

1944. VIII. 11-én reggel a „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tagjai a helyi lakosoknál próbáltak tájékozódni. Az egyik helyi lakos azonban Járdánházán bejelentette, hogy hol látta a parti-

zánokat. Az osztag északkelet felé folytatta az útját. Padostetőre érve tűzharcba keveredtek egy honvéd járőrrel, de a géppisztolyok tűzereje meghátrálásra készítette a honvédeket. Az este folyamán Borsodszentgyörgytől délre, Arló határában a tornaaljai géppuskás század köteléke rábukkant a „SZŐNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” három elszakadt tagjára, és elfogta őket. A foglyokat Miskolcra szállították kihallgatásra. A „SZŐNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” fennmaradt 10 tagja napokig bujkált, gyakran változtatva a rejtékhelyét. Élelmiszert a magányos tanyák lakóitól szereztek. Céljuk az volt, hogy a Domaháza-Hangony műúton és a mellette folyó Hangony patakon átkelve átlépjék a záróvonalat, így kijussanak a bekerített területről.¹⁰⁸

A partizán aktivitás megnövekedése, és az a tény, hogy az ország egyik legfontosabb iparvidékén is ejtőernyős bevetésre került sor arra ösztönözte a kormányt, hogy további lépéseket tegyen a veszélyek elhárítására. 1944. VIII. 12-én BONCZOS Miklós belügyminiszter felhívta az alárendelt hivatali apparátus figyelmét a partizánok elleni harc elsődleges fontosságára, és hogy ebben a Magyar Királyi Rendőrségnek és a Magyar Királyi Csendőrségnek egyéb feladatai mellett is a leghatékonyabban és a legnagyobb eréllyel kell fellépnie.¹⁰⁹

Miután a magyar hatóságok a „SZŐNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” elfogott tagjaitól megtudták, hogy további ejtőernyős bevetések várhatók, melyek során magyar személyeket is ledobnak, a VKF utasította az összes hadtest- és honvéd kerület-, illetve csendőr kerület-parancsnokságot, valamint az országmozgósítási kormánybiztosokat, hogy készítsenek nyilvántartást a hadifogságba esett katonákról. A listákat küldjék meg az illetékes helyi rendőr- és csendőr-parancsnokságoknak, illetve közigazgatási hatóságoknak. Ha ejtőernyős leszállás történik, titkos megfigyelés alá kell vonni az érintett családokat, nem próbálnak-e kapcsolatot teremteni velük a hazatérő hozzátartozóik. Ellenőrizni kellett a kommunista gyanús egyéneket is, mert az ejtőernyősök elsősorban ilyenekkel próbálnak összeköttetésbe lépni. Egyúttal szigorították az egyes településeken megjelenő idegenek ellenőrzését is. A rendelkezéshez egy több mint 40 nevet tartalmazó listát csatoltak. A névsorban szereplők többsége a juzsai antifasiszta iskola hallgatója volt, akik onnan kerültek a kijevei partizánképző bázisra. A lista meglehetősen pontosnak bizonyult, az 1944 augusztus folyamán ledobott „SZŐNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” és az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”, valamint a „DÉKÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tagjai közül 16 fő szerepelt a jegyzéken.¹¹⁰

A következő hetekben tovább folytatódta a partizán bevetések. 1944. VIII. 16-án éjszaka a Csernovicból indított 14 fős „**SZOKOLOVSKIJ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag**” szállt le Nagyváradtól keletre, 20 kilométerre, Borszeg község mellett. A osztag vegyes összetételű volt, a belorusz parancsnok mellett három magyar¹¹¹, két orosz (a törzsparancsnok és a felcser), valamint ukrán, német, lengyel és spanyol személyek tartoztak a személyi állományhoz. A leszállást a magyar szervek észlelték, reggel kivezényelték a nagyváradi 25/1. zászlóalj pótszázadát és a szóvárhegyi csendőr őrs személyi állományát. A kereső csapatok megtalálták a partizánok ideiglenes táborát, ahol egy főt elfogtak hét ejtőernyőt és hat géppisztolyt találtak. Másnap három pihenő ejtőernyősön ütöttek rajta. A spanyol származású rádióst tűzharcban megölték, egy magyart elfogtak, a harmadik személy elment. Az összecsapásban egy honvéd megsebesült, a csendőröknek nem volt vesztesége. Néhány nappal később további négy partizán esett el harc közben, lakossági bejelentés révén pedig két magyar és egy német származású partizán csendőrkezeire került.¹¹²

1944. VIII. 20-án Borszegtől 40 kilométerre, keletre a Sztanyiszlavból indított 11 fős orosz, magyar és román nemzetiségű „**SZABÓ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag**.” szállt le.¹¹³ Az osztag megbízatása szintén elsősorban katonai felderítésre szólt. A körzetben tapasztalható erős csendőr és honvéd jelenlét azonban lehetetlenné tette, hogy aktív tevékenységet folytassanak. Az osztag három tagját már a leszállást követő napon elfogták a csendőrök. Észak-Erdély területére további partizán osztagok bevetését is tervezték. 1944 augusztus közepén létrehoztak négy orosz, négy magyar és négy román származású katonából álló új osztagot. A embereket úgy válogatták össze, hogy a magyarok románul is, a románok magyarul is beszéljenek. Ez egyszerűbbé tette volna a tájékozódást, a felderítést és az agitációt a helyi lakosság körében.¹¹⁴ Az 1944. VIII. 23-ai román átállás és a szovjet erők gyors bejutása Erdélybe azonban már feleslegessé tette ennek az osztagnak a bevetését.¹¹⁵

A magyar területre ledobott partizán osztagok közül csak a „TKANKKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak” a Róna-havas északi körzetében és az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak” a Buzsoran sikerült tartós bázist kiépítenie. A két osztag nehezen járható, erdős-hegyes terepen táborozott le. Mindkettő heteken át csak az erőgyűjtésre és a lakosság körében folytatott propagandára koncentrált, kerülte a kockázatos akciókat. A két parancsnok maga köré tudta gyűjteni a korábban széthullott csoportok térségben bujkáló tagjait. 1944. VIII. 6-án a „HLEBA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” egy tagja rátalált az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagra” és csatlakozott hozzá. A

még 1944. VII. 5-én bevetett, de azonnal szétvert „MASZLOV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” három rejtőzködő tagja találkozott „TKANKKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” felderítőjével és bevonult közéjük. Más meggyengült szovjet ejtőernyős partizán osztagok megmaradt személyi állománya viszont a folyamatos üldözés miatt inkább Magyarország elhagyására törekedett, és a határokra érkező szovjet csapatokkal keresett kapcsolatot. A „Maszlov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” öt tagja és a 16 fős „BURIJ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” két fő életben maradt tagja is ezt az utat választotta.¹¹⁶

1944 augusztus közepén, egy héttel a földet érés után széthullott a „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” is. Az osztag parancsnok politikai helyettesével és törzsparancsnokával 1944. VIII. 17-én — magára hagyva az osztag többi tagját — kockázatos felderítésre vállalkozott a hangonyi műút mentén. A területet biztosító hat-nyolc csendőr és egy golyószórós honvéd raj azonban észrevette őket és tüzet zúdított rájuk. A törzsparancsnok súlyos sebet kapott. Elmenekült ugyan, de nem sokkal később összeesett és meghalt. A politikai helyettes szintén megsebesült, amikor megpróbált átjutni az úton. Egy mélyedésbe húzódott, ahol — hogy ne tudják élve elfogni — öngyilkos lett. Az osztagparancsnok sérült lábbal visszamenekült az erdőbe. A magára maradt osztagon belül közben nézetkülönbség alakult ki. A magyarok inkább meghúzták volna maguk egy időre, az oroszok viszont észak felé, szlovák területre szerettek az osztag utolsó magyar tagja indult felderítésre, de vele sem találkoztak többet. A négy orosz partizán 1944. VIII. 20-án északi irányba indult, és 25 kilométer után átlépte a magyar határt. Néhány nap múlva, Besztercebánya térségében találkoztak a szlovák területen tevékenykedő „JEGOROV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztaggal” és csatlakoztak hozzájuk.¹¹⁷

Miközben a „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” egy része éppen elhagyta az országot, 1944. VIII. 19-én éjszaka megérkezett számukra az utánpótlás. Hangonytól nyugatra, Domaház-Gesztete térségében 12 fős „*Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot Domaháza 1944. VIII. 19.*” dobta le. Az osztagot a földet érés pillanatától nyomon követték az elhárító szervek. A domaházi jegyző egy tucat polgárőrrel, leventével a környező erdő átkutatásakor magyar egyenruhás fegyveresekbe botlott, akik magukat a partizánok felkutatására kivezényelt kereső csapatnak mondták. A csoport több tagja (a magyar származású ejtőernyősök) kedélyesen elbeszélgetett a jegyzővel, akiben még az idegenek szovjet fegyverei sem keltettek gyanút. A falusi karhatalom elvonult, nem sokkal később azonban egy csendőr szakasszal futottak össze, akiknek a jegyző beszámolt az előbbi találkozásról. A szakasz parancsnoka felismerte a helyzetet és embereivel a jegyző által megadott helyre sietett. Valamivel távolabb felfedezték az erdőben pihenő partizánokat és rajtuk ütöttek. A heves tűzharcban hat ejtőernyős meghalt, a másik hat fő pedig fogságba esett.¹¹⁸

1944. VIII. 21-én éjszaka leszállt a 14 fős „*DÉKÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*” Máramaros vármegyében, Szaplonca mellett. Az osztag 22 fős volt, de csak egy gép állt rendelkezésre, amiben a felszerelés mellett csupán 14 fő fért el.¹¹⁹ Az osztag hátramaradt nyolc tagját néhány nappal később tervezték ledobni, valójában azonban csak 1944. IX. 12-én kerültek bevetésre a „*RIESDORFER Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag*”. A Kijevből 1944. VIII. 21-én induló PSZ-47 szállító gép eltért a tervezett célponttól, és a Máramarosszigettől északra, 30 kilométerre fekvő Királyvölgy-Alsópatak völgy térsége helyett a várostól 15 kilométerre, nyugatra lévő Szaplonca mellett dobta le „*DÉKÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*”. Az osztag fegyverzete 14 géppisztoly, egy golyószóró, egy távcsőves puska, 40 kézigránát volt. Az emberek öt-hat napra való élelmet hoztak magukkal. A partizánok más csoportokhoz hasonlóan vegyes öltözetet viseltek. A magyarok általában honvéd egyenruhában voltak, néhány orosz kiegészítővel (csizma, bekecs), az oroszok pedig vegyesen hordtak katonai és civil ruhadarabokat.¹²⁰

A gép két rárepüléssel tudta kitenni a osztag tagjait, a második fordulóban ledobott hét ember 15 kilométerrel távolabb ért földet. A leszállás során az osztag parancsnoka fennakadt egy fán, de sikerült lejutnia róla. Nem sokkal később találkozott két emberével. Az egyik a rádiós volt, de mégsem tudtak kapcsolatot teremteni Kijevvel, mert a készülék telepei a másik rádiósnál voltak. A csendőrség azonnali értesítést kapott a leszállásról, és keresni kezdte a partizánokat. Az osztag másik részének földet érése helyén három ejtőernyőt és egy tönkrement rádiót találtak. Leereszkedés közben két fő fennakadt az ágakon. Az egyiket megfojtotta az ernyő zsinórzata, a másik sziklához csapódott és szörnyethalt. Három magyar súlyosan megsérült ugrás közben, nem tudtak elmenekülni a keresésükre indult erők elől és fogságba estek. Lakossági bejelentés nyomán hamarosan két bujkáló orosz is elfogott a csendőrség, az egyikük szintén sérült volt. A csoport politikai helyettese és aknáza lövöldözésbe keveredett egy csendőr-honvéd vegyes járőrrel, és meghalt. Így „*DÉKÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot*”. gyakorlatilag az első napon felszámolták. Az osztag parancsnoka és két embere még három hétig buj-

kált a környéken, keresve a többieket, majd délkelet felé indult, és hosszú bolyongás után elérték az Erdélybe benyomuló szovjet csapatok arcvonalát.¹²¹

1944. VIII. 20-án a Kárpátalján működő partizán osztagok azonnali támadássorozat megindítására kaptak parancsot, hogy ezzel is lekössék a magyar erők figyelmét, miközben a Vörös Hadsereg már a iasi-kisinyovi hadművelet megindítására, a Kárpátok átkarolására készült. Az egyre növekvő személyi állománnyal és a ledobott utánpótlások révén jelentős mennyiségű fegyverrel és hadianyaggal rendelkező a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” nagyobb szabású akciókba kezdett. 1944. VIII. 21-én, Hajasd pályaudvarán (Uzsoktól nyugatra, 3 kilométerre) egy hadifogoly transzportból orosz katonákat szöktettek meg, akik közül 52 fő csatlakozott a partizánokhoz.¹²²

A következő lépés a hegyek között, Béla-tanyánál felállított internálótábor lerohanása volt. A 370 főnyi internáltat 20 katona őrizte egy törzsőrmester vezetésével. A támadással a „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” további csatlakozókra számíthatott, illetve nagyobb mennyiségű élelmiszert és egyéb felszerelést akart szerezni a tábor raktáraiból. Az akciót jól előkészítették. A Róna-havas különböző pontjain kisebb rajtaütéseket, elterelő támadásokat hajtottak végre, hogy az elhárító szervek erőit megoszszák. 1944. VIII. 23-án éjszaka megtámadták a havasközi fűrésztelepet, lefegyverezték a kis létszámú őrséget, a gépeket felrobbantották, a telepet felgyújtották. Az osztag másik része ettől 25 kilométerre, nyugatra, a Mércse és Bercsényfalva közötti úton kézigránátos támadást intézett egy katonai teherautó ellen. 1944. VIII. 24-én Havasköztől délre, 25 kilométerre, az Uklin–Alsóverecke úton vettek tűz alá egy katonai gépjárművet. Ezzel egyidőben Havasköztől 15 kilométerre, északnyugatra, Fenyvesköz vasútállomásán felrobbantottak egy kisebb üzemanyagtartályt, a Havasköztől északkeletre fekvő Tiha községben pedig kézigránátos támadást intéztek a helyi csendőr őrs ellen.¹²³

Ezt követően, 1944. VIII. 24-én éjszaka több mint 50 partizán rohanta meg a Béla-tanyai tábor. A szolgálatot teljesítő póttartalékos katonák rövid ideig tudtak ellenállni a nagy létszámú és tüzérező fölényben lévő ellenséggel szemben. Harc közben három katona meghalt, 14 megsebesült, az elfogott törzsőrmestert a partizánok lelőtték, a tábor kirabolták, az épületeket felgyújtották. Az akció során a partizánok három halottat vesztek és több emberük megsebesült. A halottak között volt a 1944. VII. 25-én a „BLINDJUK Szovjet Ejtőernyős Osztag” parancsnoka is. A partizánok további veszteséget szenvedtek, amikor két emberük megpróbált megkeresni egy korábban elrejtett rádiókészüléket, de az elmúlt napok rajtaütései miatt cirkáló, katonákból és csendőrökből álló megerősített járőrbe ütköztek, és tűzharcban elestek.¹²⁴

Az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Osztag” viszont a Buzsoran a kijevi felszólítás ellenére továbbra is igyekezett elkerülni az összecsapást az ejtőernyős elhárító erőkkel. A terep ismeretében, napközbeni rejtőzéssel, az esti és a hajnali órákban való folyamatos helyváltoztatással kitért a kereső csapatok elől. Közben többször is sürgette rádión a korábban ígért erősítés útba indítását. 1944. VI. 25-én este Kijevből három gép indult a Buzsora felé. Az egyik repülő a tíz fős „**HAMBURGER Szovjet Ejtőernyős Osztagot**” vitte.¹²⁵ A gépek a megbeszélt időnél egy órával korábban érkeztek, és nem a fényjelzésekkel megjelölt sík terepre, hanem a környező erdőkre dobták az embereket. A leszállásnál négy fő megsérült, közülük két fő mozgásképtelen volt, egy ember pedig eltűnt. Az osztag parancsnoka is fennakadt egy fán, de sikerült épségben lejutni róla.¹²⁶

A másik két szállítógépen a 13 fős „**PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag**” érkezett, amelyet az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagnak” kellett fogadnia abból a célból, hogy rendezze sorait, majd tovább induljon, önálló feladatok végrehajtására. A második gépből az osztag parancsnok és 12 embere ugrott.¹²⁷ A földet érés során a parancsnok és egy fő aknász súlyosan megsérült, három fő pedig messze elsodródott, köztük az egyik rádiós. A második repülőgép az osztag további tagjait, valamint a felszerelést és a robbanóanyagot tartalmazó négy ejtőernyős zsákokat hozta, az osztag politikai helyettese, parancsnoksága alatt.¹²⁸ Ez a repülőgép azonban közvetlenül az ejtőernyősök ledobása előtt lezuhant, a négy főnyi személyzet és a fedélzeten lévő partizánok életüket veszítették, a hadianyag felrobbant, elégett. A repülőgép közelében később egy holttestet találtak kinyitott ernyővel.¹²⁹ A repülőgép lezuhanásának oka nem derült ki. Egyes források szerint, a meghalt személy ernyője túl korán nyílt, és rátekeredett a gép vezérsíkjára, lehetetlenné téve ezzel a kormányzást, az ő holtteste került elő a repülőgépe mellől. Más vélemények szerint a balesetet inkább egy korábbi légvédelmi találat vagy műszaki hiba okozhatta és csupán egy fő tudott még ki tudott ugrani a gépből, de már csak kis magasságban, és halálra zúzta magát.¹³⁰

A több repülőgéppel történő berepülés komoly lépéseket váltott ki a magyar szervek részéről. A Buzsora és a Mártonkő körüli községekben (Ivaskófalva, Kisábránka, Végmártonka, Kenézpatak) mintegy 400 honvédet, csendőrt vontak össze, a falvakban polgárőrökkel, leventékkel igazoltató pontokat létesítettek. A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség térségbe vezényelt

alakulatai 1944. VIII. 26-án hajnalban megkezdték a terület átfésülését. Hamarosan elfogtak két orosz partizánt, megtalálták az egyik rádiót és a másik készülék tartaléktelepeit. A csendőrség őrizetébe került az egyik partizán, aki valószínűleg feladta magát. Egyes adatok arra mutatnak, hogy önként jelentkezett, mert az ungvári, majd budapesti kihallgatása után nem ítélték el, hanem visszaküldték eredeti katonai alakulatához.¹³¹ A következő napon a csendőrök újabb foglyot ejtettek. A három sérült és a rájuk vigyázó két társuk rejtékelyét egy honvéd járőr közelítette meg. A partizánok géppisztolytűzzel elterelték a katonákat a búvóhelytől. Az egyik partizán azonban az állásváltoztatás közben csendőrökbe futott és megadta magát.¹³² Először az ilosvai csendőr őrsre vitték, majd Husztra szállították kihallgatásra. Másnap visszavitték Ilosvára, hogy megmutassa, hol rejtőztek korábban a partizánok. Embereket már nem találtak ezeken a helyeken, csak némi hátrahagyott felszerelést. Ezt követően a partizán az ungvári börtönbe került.¹³³

Mivel a „PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” gyakorlatilag megsemmisült, és maga az osztag parancsnok is ápolásra szorult, valamint nem volt használható rádiója, ezért úgy döntöttek, hogy ezen osztag beolvad „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagba”, amelybe ekkor 31 ejtőernyős tartozott (17 magyar, kilenc orosz, öt ukrán–ruszin). A fegyverzetet 28 géppisztoly, egy puska, öt pisztoly, két golyószóró, 30 kézigránát, 1 000 puska- és 6 000 géppisztolytöltény alkotta. Az elszenvedett veszteségekkel szemben némi személyi erősítést jelentett, hogy a 357. német hadosztálynál hadimunkát végző hat ruszin származású katona átszökött a partizánokhoz. A csendőrség és honvédség intenzív kereső akciói miatt „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”, helyváltoztatásra kényszerült. Öt sebesültet egy rejtékelyen hagytak két társuk gondozására bízva, és az osztag északkelet felé húzódott. Az osztag parancsnok közben rádión tájékoztatta Kijevet, hogy az egyik gépük lezuhant, hiányzik a robbanóanyag, az ejtőernyővel ledobott felszerelésnek és lőszernek is csak egy kisebb részét találták meg. A honvédség és a csendőrség jelenléte miatt állandó mozgásban kellett lenniük.¹³⁴

1944. VIII. 24-től élénk légi tevékenység bontakozott ki Kárpátalja térségében. A Szovjet 8. Légi Hadsereg ismétlődő bombázásokat intézett Ungvár, Munkács, Beregszász, Huszt, Nagyberezna ellen. Ez már a szovjet szárazföldi erők betörésének közvetlen előkészítését szolgálta. A Partizánmozgalom Ukrán Törzse és az 1. Ukrán Front parancsnoksága a korábbinál jóval nagyobb aktivitásra, több fegyveres akció végrehajtására utasította a Kárpátalján működő partizán osztagokat. 1944. VIII. 28-án vetették be ebben a régióban a 11 fős „VANJAGIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagot”, amely Kövesliget térségében — Huszttól északkeletre, 25 kilométerre — ért földet. Ezen osztag kénytelen volt a helyi csendőr őrs megerősítésére Husztról kivezényelt csendőrségi és honvédségi erők elől az északkeletre elterülő hegyek felé menekülni, ahol az erdős területen elrejtőztek. Ugyanezen időpontban érkezett a hét fős „PETRENKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” is, melynek tagjai Ilosva közelében, a Buzsora térségében szálltak. Szerencsétlenségükre, a „PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” érkezése miatt még mindig sűrűn járőröző honvéd és csendőr erőkbe ütközött. Két ejtőernyőst a leszállást követően tűzharcban lelőttek, két főt pedig elfogtak.¹³⁵

1944 augusztus utolsó napjaira a Róna-havas északi térségében „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” a bujkáló partizánok összegyűjtésével, szökött hadifoglyokkal és a lakosság körében toborzott csatlakozókkal már 150 főre növekedett. Fegyvert azonban egyelőre csak 85 főnek volt. Az osztag tagjai közül négy, önálló feladatot ellátó csapatot szervezett, melyek vezetését néhány ejtőernyős partizán látta el, a legénységet pedig a csatlakozók alkották. Nagy segítséget jelentett az osztag parancsnok számára, hogy rádiója megtalálta a leszálláskor elrejtett adóvevő készüléket. Így már érintkezésbe tudott lépni Kijevvel. A gondot az jelentette, hogy a kódok a másik, harcban lelőtt rádiónál voltak. Mitán sikerült felvenni a kapcsolatot a parancsnoksággal, a kódok hiányában még napokig gyözködni kellett a felettéseit, számos személyes kérdésre válaszolva, mire elhitték, hogy valóban ő jelentkezett be.¹³⁶

A kijevei központ az osztag parancsnokot is nagyobb léptékű akciókra buzdította. Ezért 1944. VIII. 30-án az osztag 20 tagja támadást intézett a poroskői légvédelmi figyelőőrs ellen, ahol 8 fő honvéd szolgált.¹³⁷ A katonák szívósan védekeztek a túlerővel szemben. Közben segítséget kértek a csendőrségtől. A helyi csendőr őrs és az ungvári tanosztály körzetbe kihelyezett szakasza, összesen 35 csendőr azonnal a figyelőhöz őrshez indult.¹³⁸ A sikertelen rajtaütés után azonban a partizánok jobbnak látták gyorsan visszahúzódnia, a megérkezett erősítésnek már csak a területet kellett biztosítani. 1944. IX. 7-én a partizánok további utánpótlást kapott a parancsnokságtól. A 11 fős „RUSZIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” érkezett jelentős mennyiségű hadianyag társaságában. Az ily módon megerősödött partizán osztag 1944. IX. 14-től kezdett nagyobb arányú támadó tevékenységbe.¹³⁹

Kárpátalján, a Buzsora északi körzetébe húzódva „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” parancsnoka is igyekezett rádión meggyőzni a kijevei parancsnokságot, hogy küldjenek további ellát-

mányt, hadianyagot, robbanószert a számukra, különben nem tudnak akciót végrehajtani. A kijevei parancsnokság és az ott tartózkodó ROSENFELD [RÁKOSI] Mátyás azonban bizalmatlankodva, ingerült hangnemben egyre csak „PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” sorsáról ésredklődtek. Nem akarták megérteni, hogy az orosz parancsnok, rádiója elvesztése miatt nem tud előírás szerint bejelentkezni. Végül többszöri sürgető kérés után 1944. IX. 5-én kapott az osztag hadianyag utánpótlást. Ekkor fogadta el a kijevei vezetőség, hogy a megtépzott „PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” beolvadt az „USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztagba”. Az osztag parancsnok ekkor 94 fővel rendelkezett, 44 géppisztoly, két golyószóró, 11 puska, hét pisztoly 25 kézigránát, 20 000 géppisztoly- és 8 000 puskatöltény tartozott a fegyvertárába. Az osztag eddigi sikerét az óvatos, rejtőzködő taktikának köszönhette, amit a későbbiekben sem adott fel, 1944. IX. 15-ig kisebb rajtaütéseken túl komolyabb fegyveres akciót nem hajtott végre. Utána a parancs szerint a Munkács-Szolyva és a Beregszász-Huszt vasút és közút mentén indított támadásokat.¹⁴⁰

1944 augusztus végén beveződött a „SZÖNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” története is. Előbb egy utcai igazoltatás során az egyik civilben bujkáló magyar partizánt fogták el a csendőrök, majd néhány napra másik két társát is, amikor azok hazamentek Rudabányára, egyikük szüleihez. A csendőrök már figyelték a családot, így a hazaérkezőket azonnal őrizetbe vették. 1944. IX. 6-án a kiskikatori bíró értesítést kapott egy helyi lakostól, hogy a partizán osztag parancsnoka a közeli Macskás-tanyán rejtőzik. A bíró tájékoztatta a domaházi körjegyzőt és csendőröket kért. A tanya gazdasági épületét az éjszaka folyamán csendőrök fogták körül, hajnalban rátörtek partizánra és amikor a fegyveréért nyúlt lelőtték, aki súlyosan megsebesült. Két csendőr orvosért ment, de mire visszaértek a sérült meghalt.¹⁴¹

A magyar hatóságok elsősorban a Róna-havas térségében működő, egyre nagyobb létszámú „TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tevékenységében láttak tényleges veszélyt, különösen a Béla-tanyai tábor lerohanása és a poroskői légvédelmi figyelő őrs elleni támadás után. Ezért a körzet ejtőernyős elhárító parancsnoksága 1944. VIII. 31-én nagyarányú akciót indított a térség megtisztítására, jelentős honvéd, csendőr és polgári karhatalmi erőket igénybe véve.¹⁴² Az akcióban résztvevő magyar erők átfésülték a Róna-havas körzetét, a Munkácstól északra fekvő, egészen a Nagybereznai-Uzsok útig terjedő területet. Az akciót a 23. tartalék hadosztály alegységei, határvasár alakulatok, az ungvári, munkácsi és nagybereznai csendőr szárny nélkülözhető személyi állománya, az aknaszlatikai csendőr század, valamint a térségben lévő csendőr őrsök legénysége hajtotta végre. A terület átfésülésében, az útzárak, figyelőpontok felállításánál igénybe vették a helyi polgári karhatalmat, polgárőröket, leventéket is.¹⁴³

A nagy erővel végrehajtott, összehangolt fellépés komoly eredményeket hozott. A Róna-havas déli körzetében lévő lakott területek közeléből sikerült elűzni a partizánokat, akik észak felé húzódtak, a magyar-lengyel-szlovák határ térségébe. A kibontakozó összecsapásokban a katonák és csendőrök mintegy 50 fegyverest megöltek, 130 főt elfogtak és jelentős mennyiségű hadianyagot, fegyvert, lőszerrel zsákmányoltak. A harcokban az aknaszlatinai század köteléke különösen kitűntette magát.¹⁴⁴ Az augusztusi ejtőernyős bevetések eredménytelensége, a csoportok többségének felszámolása miatt a kijevei parancsnokság néhány hétig nem indított újabb csoportokat. További partizánok ledobására csak szeptember második felében került sor, ekkor már közvetlen kapcsolatban a szovjet haderő támadó hadműveleteivel.¹⁴⁵

Magyarország területén 1943. augusztus és 1944. augusztus között 30-35 szovjet ejtőernyős partizán bevetés történt. **(I.sz. melléklet)** Az akciók során mintegy 350 ellenséges katona szállt le. A bevetések döntő többsége Kárpátalja körzetére irányult. A magyar rendvédelmi erők és ejtőernyős elhárító szervek számára komoly feladatot jelentett a nagyobb létszámú, jelentős tűzerejű, légi utánpótlást kapó csoportok felszámolása. A honvédség, a rendvédelem és a polgári karhatalom a ledobott osztagok kétharmadát szétverte, több egységet pedig kiűzött az országból, a határokon túlra. A harcok során mintegy 110 ejtőernyős meghalt, 140 pedig fogságba esett. Mellettük őrizetbe vettek több száz olyan polgári személyt, akik támogatták a partizánok tevékenységét, vagy csatlakoztak hozzájuk. Mindössze három olyan félreeső, nehezen járható vidék volt, ahol az ejtőernyősök tartósan be tudtak rendezkedni: a Róna-havas északi körzete, a Buzsora, és a Máramaroszigettől délre elterülő hegyek. A partizán csoportok azonban ezekben a térségekben is csak kisebb jelentőségű helyi akciókat hajtottak végre. Számottevő mértékben nem tudták megzavarni az ország belső rendjét, a gazdasági tevékenységet, a határok védelmét. Visszaszorításukra nem kellett jelentősebb katonai erőt elvonni, ezt a feladatot, ha egyre nagyobb nehézségek és bizonyos veszteségek árán is, de az ejtőernyős elhárító szolgálat, a rendvédelem és a polgári karhatalom sikeresen megoldotta.

Jegyzetek:

- ¹ Az 1942. I. 4-én Kárpátalján, Körösmező térségében leszállt szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka Oleksza BORKANYUK volt.
- ² KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős partizán-bevetések Kár-pátalján (1942–1944). 79.p. ; PUSKAS: 231.p. ; GAZSI: Ejtőernyő partizán-tevékenység és elhárítás Magyarországon 1941-ben. 508-518.p.
- ³ Az ejtőernyős elhárítás (EJEL) szabályozása az I. hadtest területén. 11-20.p. HIM-HL-HM. Eln. 1/b. 3076/M/1942.
- ⁴ MNL-OL. K-150. BM. 4486. cs. 1942-XVIII-16. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári központosított közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 116-117.p.
- ⁵ KÖVENDY: Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből. 20-26.p. ; TAMÁSKA: 14.p.
- ⁶ A szovjet partizánmozgalom Moszkvában elhelyezett központi törzsét P. K. PONOMARENKO vezérezredes vezette.
- ⁷ A három fős „Rózsa Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tagjai voltak: RÓZSA Richárd, FODOR Zoltán és VISONTAI Ilona.
- ⁸ A két fős „Kilián Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” tagjai voltak: KILIÁN György és BALOG (Turjanica) Hanna.
- ⁹ A Magyarországra eljutó két személy FODOR Zoltán és VISONTAI Ilona volt.
- ¹⁰ DETRE: 61-62.p. + 66-69.p. ; GODÓ: 350-353.p.
- ¹¹ 1943 júliusában a máramarosi csendőr szárny 2. szakaszának parancsnoka DOMOKOS László cső.alhdgy. volt.
- ¹² 1943 júliusában a máramarosi csendőr osztály segédtisztje TAMÁSKA Endre csendőrtiszt volt.
- ¹³ PARÁDI: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. 148.p. ; REKTOR: 80.p. ; TAMÁSKA: 14-16.p.
- ¹⁴ A partizánszervező csoport irányítását Pavel SZUDOPLATOV tábornok végezte.
- ¹⁵ A csoport tagjai voltak: PATAKI Ferenc parancsnok, Václav CEMPER törzsparancsnok, Mihail GYAKUN és Szemjon LI-ZANEC rádiós, Sztjepan és Vaszilij CSIZMÁR aknász (tűzszerész), Ivan LOVGA felderítő.
- ¹⁶ SZIRKO: 338-339.p. ; KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős partizán-bevetések Kár-pátalján (1942–1944). op.cit. 79.p.
- ¹⁷ A „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” törzsparancsnoka Vaclav CEMPER volt.
- ¹⁸ PUSKAS: op.cit. 414.p. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: 21-22.p.
- ¹⁹ A „Pataki Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” rádiósa Mihail GYAKUN volt
- ²⁰ SZIRKO: op.cit. 339-341.p.
- ²¹ TAMÁSKA: op.cit. 14.p. ; TOLDI: 610-616.p.
- ²² CSERFAY: 738-741.p.
- ²³ A rajtaütést megvalósító csendőrök parancsnoka HIDI Miklós cső.törm. volt.
SZIRKO: op.cit. 342-343.p. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 24.p.
- ²⁴ KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős partizán-bevetések Kárpátalján (1942–1944). op.cit. 79.p. ; PUSKAS: op.cit. 415.p.
- ²⁵ A terület közbiztonsági, közigazgatási és gazdasági parancsnokának ÁLGYA-PAP Zoltán vezérőrnagyot nevezték ki. A kormánybiztosi teendőket VINCZE András altábornagy látta el.
- ²⁶ BOTLIK: 199-200.p. ; SZIRKO: op.cit. 347.p. ; A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezése. 213-231.p.
- ²⁷ Az 1944 tavaszán Kijevben létrehozott Partizánmozgalom Ukrán Törzsének a vezetője Tyimofej SZTROKACS altábornagy volt.
- ²⁸ FÖLDES: 156-157.p.
- ²⁹ A „Szuvorov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” vezetője G. M. VOLOGYIN volt.
- ³⁰ A partizánok CSUBIRKA István főtörzsőrmestert lelőtték, REMECZKI Lajos próbacsendőrt pedig lefegyverezték és magukkal vitték. Később foglyul ejtettek egy lovait vezető helyi lakost, akit útmutatásra kényszerítettek. Összefüggő erdős területre érve a túsul ejtett csendőrt megölték, a civil férfinak viszont sikerült megszöknie.
ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 38.p.
- ³¹ HIM-HL PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 8., május 9.
- ³² Az osztag rádiósnoje Roza LAPTYEVA volt.
ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 41.p. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 19., június 20.
- ³³ A 11 fős szovjet ejtőernyős partizán osztag vezetője Vaszilij JEGOROV volt.
- ³⁴ 1944 májusában az ungvári csendőr nyomozó alosztály parancsnoka ZÁHONYI Arzén cső.szds. volt.
- ³⁵ HIM-HL PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 12.
- ³⁶ SZABÓ: 47.p. ; HIM-HL PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 19.
- ³⁷ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 19., május 30.
- ³⁸ SZABÓ: op.cit. 48-49.p. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. június 1., június 3.
- ³⁹ A „Vatutyin Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” vezetője Ilja MELNYIKOV volt.
- ⁴⁰ A szovjet ejtőernyős partizán osztag tolmácsa KOVÁCS János volt.
GYERZSALUK: 711.p. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 11., május 19.
- ⁴¹ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 59-60.p. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 25.
- ⁴² A „Kuznyecov Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” vezetője Szergej KUZNYECOV, a „Duboskin Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” vezetője pedig Alekszej DUBOSKIN volt.
- ⁴³ A „Korolenko Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag” vezetője Alekszej Korolenko volt.
HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 13., május 19., május 30.
- ⁴⁴ Kis: Magyar partizánok a Szovjetunióból. 142-143.p.
- ⁴⁵ FÖLDES: op.cit. 158-160.p.
- ⁴⁶ *Honi légvédelmi szolgálat. Ellenséges ejtőernyős és partizán elhárítás. Kényszerleszálló ellenséges repülő hajózó személyzet elfogása.* . 25-35.p. ; HARSÁNYI — GAZSI: 285-289.p.
- ⁴⁷ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 289-295.p.
- ⁴⁸ Kárpátalja katonai parancsnoka ÁLGYA-PAP Zoltán vezérőrnagy volt a vizsgált időpontban.
- ⁴⁹ BOTLIK: op.cit. 208-209.p. ; HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 295-302.p.
- ⁵⁰ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. május 9., május 12.
- ⁵¹ SZABÓ: op.cit. 48-49.p.
- ⁵² A Magyar Királyságot megszálló német Wehrmacht erők vezénylő tábornoka Hans von GREIFFENBERG volt.

- ⁵³ A vizsgált időszakban a magyar honvédelmi miniszter CSATAY Lajos volt.
- ⁵⁴ RESZEGI: 185-186.p. ; HIM-HL. VKF.Eln. 1. 3504/M/1944., 3521/M/1944.
- ⁵⁵ A polenai tűzharcban halálos fejlövést szenvedett csendőr KOVÁCS István őrmester volt.
- ⁵⁶ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 53-56.p. ; GYERZSALUK: op.cit. 711.p. ; HIM-HL PERS. op.cit. VII.207.232.d. 1944. június 20., június 22.
- ⁵⁷ A két rádiós Berta MARKOVICS és Vagyim BALSZAKOV volt.
- ⁵⁸ DÉKÁN: 121.p. ; HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. július 5., július 18.
- ⁵⁹ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. június 26.
- ⁶⁰ MARTIN: 7-10.p.; TURCSÁNYI — HEGEDŰS: 100.p.
- ⁶¹ A szovjet ejtőernyős partizán osztag tagjai voltak: Ivan MASZLOV parancsnok, A. LARIONOV politikai helyettes, A. MARCSENKO és D. KUZNYECOV rádiós, A. GORELJENKO, G. GAPLIN, A FEDOSZKOP, F. ARHIPOV, P. SZKOLOVSKIJ, D. SZELESCSEV, G. PAVLENKO, A. PIETUHOV, BUGLIN, PETROVSKIJ, BAGIN, IZRAELJAN, ARUTUNYAN.
- ⁶² ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 86-88.p.
- ⁶³ Az osztag parancsnoka Viktor BURIJ volt.
- ⁶⁴ A két osztag tagjai voltak: Viktor BURIJ parancsnok, I. LOMUHIN politikai helyettes, V. PERJAKOV mesterlövész, A. MI-LENTYENKO, I. LJUBCSIN – illetve Ivan KOSZIK parancsnok, V. LAVROV politikai helyettes, Ny. KURILENKO törzsparancsnok, A. SZEVEZTYANOV és J. CIBENKO rádiós, V. GYEHTYARENKO golyószórós, L. JEGOROV, P. PEJDA, BINYKOVSKIJ, PUNCSUK, SVERLA, ROT.
- ⁶⁵ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 89-90.p.
- ⁶⁶ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. július 12., július 17., július 18.
- ⁶⁷ Az osztag tagjai: Szergej SZOPILKO parancsnok, V. GONCSARUK politikai helyettes, P. ODNODUSNOV törzsparancsnok, K. MELNYIKOV felderítő, Vera RUGYICA és M. KONALJOV rádiós, Varvara GONCSARUK felcser, I. SZEMENYIN, P. SVEC, M. HO-LOVKO, G. SZTASENKO, I. RIZSNYIK, V. BORISZOV, G. JACENKO, CECH.
- ⁶⁸ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. július 12., július 14., július 17. ; KROÓ: 200.p.
- ⁶⁹ A csoport tagjai: Alekszandr TKANKO parancsnok, Alekszej SZTRAH politikai helyettes, Szamuil MARINYENKO törzsparancsnok, Zinajda KRISZTYANYINOVA és Artas GASZPARJAN rádiós, Kaszim KAJSZENOV, Alekszej POTILENKO, Konsztantyin SZPIEZEVOJ, Ciala DZSAVAHIA, Dmitrij POP, Mihail ASZTAFJEV, Alekszej ALEKSZEJENKO, JAKUBOVICS András tolmács.
- ⁷⁰ PUSKAS: op.cit. 416.p. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: : op.cit. 100-101.p.
- ⁷¹ GAZSI: Antifasiszta ellenállás. op.cit. 62-63.p.
- ⁷² ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: : op.cit. 104.p.
- ⁷³ MNL-OL. K-438. Északkeleti Hadművelési Terület Polgári Kormánybiztosa 100 428/1944.
- ⁷⁴ HIM-HL. VKF.Eln. op.cit. 1. 4201/1944. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 102.p.
- ⁷⁵ PUSZTAI: 233.p. ; LEINER: 51-52.p.
- ⁷⁶ KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős. op.cit. 80.p. ; BOTLIK: op.cit. 219-220.p. ; GYERZSALUK: op.cit. 712.p.
- ⁷⁷ A „Tkanko Szovjet Ejtőernyős Osztag” szolgálati előljárója SZTOKACS altábornagy volt
- ⁷⁸ Az osztag tagjai: Andrej BLINDJUK parancsnok, Ivan NAGORNOV, Alekszander SZMIKOV, Georgij IVAKIN, Valentyin KAKURIN, Pjotr LIVAJ.
- ⁷⁹ A póru járjt ejtőernyős Valentyin KAKURIN volt.
- ⁸⁰ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 122-123.p.
- ⁸¹ A Turjamező és Turjavágás térségében földet két partizán Vaszilij KOHUT és Vaszilij KURCSERJAVIJ volt. Loc.cit.77-83.p.
- ⁸² Loc.cit. 118-123.p.
- ⁸³ KÖVENDY: op.cit. 50.p.
- ⁸⁴ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS : : op.cit.77-83.p.
- ⁸⁵ USZTA: 109.p.
- ⁸⁶ HIM-HL PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 8. ; A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezése. op.cit. 213-231.p.
- ⁸⁷ KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős. op.cit. 80.p. ; BOTLIK: op.cit. 219-220.p.
- ⁸⁸ A kiejvi partizán parancsnokság vezetője SZTOKACS altábornagy volt.
- ⁸⁹ Magyar osztagparancsnokok voltak: USZTA Gyula, SZŐNYI Márton, DÉKÁN István.
- ⁹⁰ GYERZSALUK: op.cit. 719.p.
- ⁹¹ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 9., augusztus 10.
- ⁹² A Turjamezőn elfogott partizán a kolozsvári illetőségű CSÁNYI Imre volt. KÖVENDY: op.cit. 56.p. + 62.p.
- ⁹³ A tanácskozás két magyar résztvevője volt: TÖLGYESY Győző a VIII. csendőr kerület parancsnoka és GEREZC Sándor vk.alez. a VIII. hadtest 2. (kémelhárító) osztályának a tagja vett részt.
- ⁹⁴ MNL-OL K-26. ME II. 25 778/1944. ; FÖLDES: op.cit. 224.p.
- ⁹⁵ A osztag tagjai voltak: USZTA Gyula parancsnok, Georgij KAZNACSAJEV törzsparancsnok, Viktor GORGYIJENKÓ aknász, Mihail GATOVCOV és Nyikolaj AVDONYIN rádiós, Szemjon KARPOV felcser, KOVÁCS István, BORBOLA Mihály, SÉDY Lóránd, SALAMON Márkus, DOMOKOS Ferenc, HALAVÁCS Albert, RADÁK József, TAKÁCS József.
- ⁹⁶ VADÁSZ: 22-23.p. ; MOLNÁR: 15.p. ; USZTA: op.cit. 70-77.p.
- ⁹⁷ Az öngyilkos partizán neve TAKÁCS József volt. HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 16.
- ⁹⁸ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 320-340.p. ; UJVÁRI: 14-16.p.
- ⁹⁹ USZTA: op.cit. 98-103.p. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztagok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. - október 26.). 135.p.
- ¹⁰⁰ FÖLDES: op.cit. 162-163.p. + 170-177.p.
- ¹⁰¹ A osztag tagjai voltak: SZŐNYI Márton parancsnok, Ősz-SZABÓ József politikai helyettes, Grigorij NOVOTNIJ törzsparancsnok, Grigor SZEMENYUK és Larisza POLNYICKAJA rádiós, Vlagyimir ZSILJAJEV aknász, Jevgenyij JONOV orvos, CSIZMADIA Gyula, SZOTÁK Mihály, KISS Benjamin, BRÁZ Lajos, BALI Ferenc, MOLNÁR István.

- ¹⁰² HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 11., augusztus 18. ; FÖLDES: op.cit. 162-172.p. + 176-180.p. ;
KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. op.cit. 145.p.
- ¹⁰³ Az őrs-parancsnok KOVÁCS Béla cső.törm. volt.
- ¹⁰⁴ A kutyás járőr vezető LÉNÁRT János cső.ftörm. volt.
- ¹⁰⁵ REKTOR: op.cit. 243.p. ; FÖLDES: op.cit. 181-182.p.
- ¹⁰⁶ A miskolci csendőr osztály ózdi szárnya 1. szakaszának parancsnoka FERENCZY Márton cső.alhdgy. volt.
- ¹⁰⁷ GIBÁS: 9-10.p. ; FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. 116-118.p.
- ¹⁰⁸ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 18. ; DÉKÁN — D. KARDOS: 302-307.p.
- ¹⁰⁹ FÖLDES: op.cit. 223-225.p.
- ¹¹⁰ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 346-349.p.
- ¹¹¹ Az osztag három magyar tagja volt: KOVÁCS Imre a politikai helyettes, GÁRDOS Miklós, SÁNDOR János voltak.
- ¹¹² HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. augusztus 19.
- ¹¹³ Az osztagnak három magyar tagja volt: SZABÓ András, SZABÓ Ferenc és PÁLOVICS Mihály.
- ¹¹⁴ Az osztag egyik magyar tagja ÖLVEDI Ignác szakaszvezető volt.
- ¹¹⁵ ÖLVEDI: 473.p.
- ¹¹⁶ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: : 92-97.p. ; USZTA: op.cit. 109.p.
- ¹¹⁷ FERENCZY: Egyéb partizán-tevékenységek. 119-120.p. ; FÖLDES: op.cit. 212-219.p.
- ¹¹⁸ A csendőr szakasz parancsnoka FERENCZY alhadnagy volt.
- FERENCZY: Csendőrök, honvédek. op.cit. 120.p.
- ¹¹⁹ Az osztag tagjai voltak: DÉKÁN István parancsnok, IHÁSZ-KOVÁCS Sándor politikai helyettes, Alekszandr IZUTYINOV törzsparancsnok, FURMAN és KOLOBNYIKOV rádiós, Vaszlij BUROV aknász, GELLÉN István orvos, MESKOV András felcser, FOKI József, FILEBICS Géza, SCHIFFER (SZIGETI) Ferenc, LÉBOVITS Izidor, KOROZS Lajos, NYÚL Miklós.
- ¹²⁰ KIS: Magyarokra nem lövünk. Egy ejtőernyős partizáncsoport története. 73.p. ; DÉKÁN: op.cit. 109-110.p.
- ¹²¹ DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 320.p. ; VADÁSZ: op.cit. 54-55.p. ; HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 378-381.p. ;
KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. op.cit. 146.p.
- ¹²² ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 133.p.
- ¹²³ Loc.cit. 126-127.p.
- ¹²⁴ Loc.cit. 126-127.p. + 133-138.p.
- ¹²⁵ Az osztag tagjai voltak: HAMBURGER (HORVÁTH) Sándor politikai helyettes, KÖVECSÉS Ferenc, SZÉKELY Károly, OROSZ Imre, PÁPA Ferenc, BORBÉLY Béla, SZABÓ Pál, IZRAEL Miklós, LACZKÓ Imre, SILLER György.
- ¹²⁶ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 350-351.p. ; USZTA: op.cit. 116-119.p.
- ¹²⁷ Az osztagnak az első repülőgépen érkező tagjai voltak: Ivan PRISCSEPA parancsnok, Szergej KOTYELNYIKOV és Marija HAJLOT rádiós, Dmitrij USAKOV felcser, Pjotr CIMBALISZT, Alekszandr GLADCSENKO és Nyikolaj SZUHARJOV aknász, LEGUCKIJ, Jozsif JURIK, LÉBOVICS Izidor, POLYVÁS András, SÓS Géza, GÁL József.
- ¹²⁸ Ezen a gépen a parancsnok BORHEGYI Balázs politikai helyettes volt.
- Az osztagnak a második repülőgépen érkező tagjai voltak: BORHEGYI Balázs politikai helyettes, Ivan TATYANYENKO törzsparancsnok, Anatolij SZEJFULIN felderítő, SALAMON István, BORKU László, ULICSINYI Zoltán, HAÁSZ Imre, SUJER Ferenc, SZABÓ József.
- ¹²⁹ A meghalt személy HAÁSZ Imre volt.
- ¹³⁰ KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztagok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. - október 26.). op.cit. 136-137.p. ;
HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 320-351.p. ; USZTA: op.cit. 120-125.p.
- ¹³¹ Az önként jelentkező személy GÁL József volt.
- ¹³² A magát megadó partizán RADÁK József volt.
- ¹³³ USZTA: op.cit. 118-119.p. + 131-135.p. ; DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 330.p. ; GIBÁS: op.cit. 10-11.p. ;
MOLNÁR: op.cit. 50-51.p.
- ¹³⁴ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 121-334.p.
- ¹³⁵ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 145.p.
- ¹³⁶ Loc.cit. 147-148.p.
- ¹³⁷ Az osztag parancsnoka KOVÁCS György örvezető volt.
- ¹³⁸ A csendőr erőket KÖVENDY Károly cső.fhdgy. vezette.
- ¹³⁹ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. szeptember 1. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. 139-140.p.
- ¹⁴⁰ HARSÁNYI — GAZSI: op.cit. 326.p.
- ¹⁴¹ FÖLDES: op.cit. 223.p. ; DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 306.p.
- ¹⁴² A szovjet ejtőernyős partizán osztag elleni akciót FEHÉR Géza vőrgy. irányította.
- ¹⁴³ REKTOR: op.cit. 244-245.p. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. op.cit. 144.p.
- ¹⁴⁴ Az aknaszlatinai század XANTUSZ György hadnagy volt.
- ¹⁴⁵ KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. op.cit. 75-76.p. ; ÖLVEDI: op.cit. 473.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések):

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- ALEKSZEJENKO — BABIDORICS — ALEKSZEJENKO, Grigorij Davidovics — BABIDORICS, Mihail Ivanovics: *Fényjelek a hegyek között*. Budapest - Ungvár, 1985, Kossuth Könyvkiadó - Kárpáti Kiadó. 256 p. HU-ISBN 963 09 2698 9.
- BOTLIK — BOTLIK József: *Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján II. köt. A Magyarországhoz való visszatérés után 1939-1945*. Nyíregyháza, 2005, Nyíregyházi Főiskola. 445 p. HU-ISBN 963 93 8580 8. /Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae, 9./ HU-ISSN 1588-8215.
- DETRE (11.;) — DETRE TÓTH László: *Kilián György*. Budapest, 1978, Zrínyi Katonai Kiadó. 74 p. HU-ISBN 963 32 6990 3.
- DÉKÁN (58.;120.;) — DÉKÁN István: *Hazatérés. Egy magyar partizánparancsnok visszaemlékezései 1942-1944*. Budapest, 1960, Zrínyi Katonai Könyvkiadó. 191 p.
- DÉKÁN — D. KARDOS (108.;121.;133.;141.;) — DÉKÁN István — D. KARDOS Éva: *Utak és ösvények*. Budapest, 1975, Magvető Kiadó. 491 p. HU-ISBN 963 27 0012 0.
- FÖLDES (28.;45.;94.;100.;102.;105.;109.;117.;141.;) — FÖLDES Pál: *Két ugrás az ismeretlenbe*. Budapest, 1975, Zrínyi Katonai Kiadó - Kossuth Kiadó. 268 p. HU-ISBN 963 32 6614 9.
- GODÓ (11.;) — GODÓ Ágnes: *Magyar - Lengyel kapcsolatok a második világháborúban*. Budapest, 1976, Zrínyi katonai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó. 447 p. HU-ISBN 963 32 6625 4.
- HARSÁNYI — GAZSI (46.;47.;49.;98.;110.;121.;126.;130.;134.;140.;) — HARSÁNYI János — GAZSI József (szerk.): *Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Dokumentumok a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom történetéből 1941-1942*. Budapest, 1969², Zrínyi Katonai Kiadó. 906 p. HU-ISBN —
- KROÓ (68.;) — KROÓ László: *A Kárpátok alatt*. Budapest, 1988, Kossuth Könyvkiadó. 232 p. HU-ISBN 963 09 3163 X.
- MOLNÁR (96.;133.;) — MOLNÁR István: *Fegyver ropog a Buzsorán*. Budapest, 1956, Szikra. 155 p.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. (4.;) — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- PUSKAS (2.;24.;70.;) — PUSKAS, Andrej Ivanovics: *Vengrija v gody vtoroj mirovoj vojny*. [Magyarország a II. világháború idején.] Moszkva, 1966, Nauka. 524 p. RU-ISBN —
- PUSZTAI (75.;) — PUSZTAI János: *Szentes és a repülés*. Szentes, 2008, Szentes Város Önkormányzata. 397 p. HU-ISBN: 978 963 87 2588 2.
- REKTOR (13.;105.;143.;) — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, 1980, Árpád Könyvkiadó. 552 p. USA-ISBN: 093 42 1401 8.
- RESZEGI (54.;) — RESZEGI Zsolt: *Légi huszárok. Az ejtőernyős csapatnem kialakulása és harcai 1938 és 1945 között*. Budapest - Pápa, 2013, Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára. 313 p. HU-ISBN 987 963 72 2935 0. /A Pápai Levéltár kiadványai, III./ HU-ISSN 2062-7076.
- USZTA (85.;96.;99.;116.;126.;130.;133.;) — USZTA Gyula: *A jót akarni kell*. Budapest, 1989, Zrínyi Katonai Kiadó. 388 p. HU-ISBN 963 32 6595 9. /Élmények és gondolatok./ HU-ISSN 0236-5588.
- VADÁSZ (96.;121.;) — VADÁSZ Ferenc: *Legenda nélkül. Száz partizán és ellenálló története*. Budapest, 1975, Móra Kiadó. 247 p. HU-ISBN 963 11 0245 9.
- TANULMÁNYOK**
- FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. (107.;117.;118.;) — FERENCZY Márton: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. 111-121.p. In KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. Toronto, 1973, Sovergin Press. 430 p. ISBN —
- GAZSI: Ejtőernyős partizántevékenység és elhárítás Magyarországon 1941-ben. (2.;71.;) — GAZSI József: Ejtőernyős partizántevékenység és elhárítás Magyarországon 1941-ben. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXXIX.évf. (1976) 3.sz. 494-526.p. HU-ISSN 0017-6540.
- GIBÁS (107.;133.;) — GIBÁS Andor: Szemelvények a magyar ejtőernyőzés történetéből (1945-ig). 7-15.p. In ZÖRGÖ Tibor (szerk.): *A Repüléstörténeti Társaság 2001. évi évkönyve*. Budapest, 2001, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 269 p. HU-ISSN 1416-5287.

- GYERZSALUK (40.;76.;90.) — GYERZSALUK, Nyikolaj: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXIII.évf. (1976) 4.sz. 710-722.p. HU-ISSN 0017-6540.
- KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. (44.;102.;121.) — KIS András: Magyar partizánok a Szovjetunióból. 140-161.p. In M. KISS Sándor (szerk.): *Magyarország 1944. Fejezetek az ellenállás történetéből*. Budapest, 1994, Nemzeti Tankönyvkiadó. 330 p. HU-ISBN 963 18 5489 2.
- KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. (120.) — KIS András: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. 1. rész. *Hitel*, IX.évf. (1996) 1.sz. 72-80.p. HU-ISSN 0238-9908.
- KOSZTYÓ: Kommunista ejtőernyős partizán-bevetések Kárpátján (1942–1944). (2.;16.;24.;76.;87.) — KOSZTYÓ Gyula: Kommunista ejtőernyős partizán-bevetések Kárpátján (1942–1944). *Együtt*, XV.évf. (2013) 6.sz. 74-84.p. HU-ISSN —
- KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztályok tevékenysége Kárpátján (1944. augusztus 8. - október 26.). (99.;130.) — KOSZTYÓ Gyula: Az Uszta-Priscsepa partizánosztályok tevékenysége Kárpátján (1944. augusztus 8. - október 26.). 127-152.p. In DUPKA György — ZUBÁNIC László (szerk.): *A Kárpát-medencéből elhurcolt magyar és német rabok nyomában Oroszöldön és a Kaukázus országaiban*. Ungvár - Budapest, 2017, Intermix Kiadó. 244 p. HU-ISBN 978 963 98 1488 2. /Kárpátjai Magyar Könyvek, 256./ HU-ISSN 1022-0283.
- KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. (139.;143.;145.) — KÖVENDY Károly: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. In KÖVENDY Károly (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és rend szolgálatában 1881-1945*. 143-145.p. (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Torontó, 1973, Sovereign. 431 p. CA-ISBN —
- LEINER (75.) — LEINER Gyula: Békés megye gazdasági-társadalmi képe a felszabadulás előtt. 13-52.p. In DÉR László — SZABÓ Ferenc et al. (szerk.): *Békés megye 1944-1945-ben. A felszabadulás és a népi demokratikus forradalom első esztendeje a Viharsarokban*. Békéscsaba, 1975, Békés Megyei Tanács VB. 482 p. HU-ISBN 963 00 0010 5.
- MARTIN (60.) — MARTIN Kornél: Nagy Árpád M. Kir. ejtőernyős főhadnagy háborús jegyzetei. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXII.évf. (1999) 1.sz. 1-42.p. HU-ISSN 0017-6540.
- ÖLVEDI (115.;145.) — ÖLVEDI Ignác: Emlékek és adalékok néphadseregünk születéséhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXVII. évf. (1980) 3. sz. 464-490.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. (13.) — PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII.évf (2013) 27-30.sz. 141-154.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZABÓ (36.;38.;51.) — SZABÓ János: Partizánharc hegységben. *Magyar Katonai Szemle*, XIV.évf. (1944) 7.sz. 46-52.p.
- SZIRKO (16.;20.;23.;26.) — SZIRKO, Nyikolaj J.: A Pataki Ferenc partizáncsoport harctevékenysége. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXXII.évf. (1969) 2.sz. 338-349.p. HU-ISSN 0017-6540.
- TAMÁSKA (5.;13.;21.) — TAMÁSKA Endre: Egy csendőr őrs országos tekintélye. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 12-18.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, hangzott el, Budapesten a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett magyar rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre.*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- TURCSÁNYI — HEGEDŰS (60.) — TURCSÁNYI Károly — HEGEDŰS Ernő: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XIV.évf. (2008) 17.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774.
- CIKKEK**
- CSERFAY (22.) — CSERFAY Ferenc: A délvidéki partizánharcok tanulságai. 2. rész. *Csendőrségi Lapok*, XXXIII.évf. (1943) 24.sz. 738-741.p.
- TOLDI (21.) — TOLDI Árpád: A rendkívüli fegyverhasználati jogról. *Csendőrségi Lapok*, XXXIII.évf. (1943) 20.sz. 610-616.p.
- ZSEBKÖNYV**
- A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezése. (26.;86.) — A Magyar Királyi Csendőrség elhelyezése. 119-264.p. In BENEDEK Mihály (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség Zsebkönyve*. Budapest, 1944, Csendőrségi Lapok. 455 p.

KÉZIRATOK

- KÖVENDY: *Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarországon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből.* (5.;83.;92.;
- KÖVENDY Károly: *Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből.* Kézirat másolata a szerző magángyűjteményében.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- HIM-HL-HM. Eln. (3.;
- HIM (Hadtörténelmi Intézet és Múzeum) HL (Hadtörténelmi Levéltár) HM Eln. (Honvédelmi Minisztérium Elnökség) iratainak gyűjteménye.
- HIM-HL. PERS. (31.;32.;35.;36.;37.;38.;40.;41.;43.;50.;56.;58.;59.;66.;68.;86.;91.;97.;102.;108.;112.;139.;
- HIM (Hadtörténelmi Intézet és Múzeum) HL (Hadtörténelmi Levéltár) PERS. (Personáliák).
- HIM-HL. VKF.Eln. (54.;74.;
- HIM (Hadtörténelmi Intézet és Múzeum) HL (Hadtörténelmi Levéltár) VKF.Eln. (Vezérkari Főnökség Elnökségi) iratainak gyűjteménye.
- MNL-OL. K-26. (94.;
- MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-26. (Központilag iktatott és irattározott iratok) gyűjteménye.
- MNL-OL. K-150. (4.;
- MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-150. (Belügyminisztérium) általános iratainak gyűjteménye.
- MNL-OL. K-438 (73.;
- MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-438. (Északkeleti Hadműveleti Terület Kormánybiztossága) iratai.

SZABÁLYZATOK

- Honi légvédelmi szolgálat. *Ellenséges ejtőernyős és partizán elhárítás. Kényszerleszálló ellenséges repülő hajózó személyzet elfogása.* (46.;
- *Honi légvédelmi szolgálat. Ellenséges ejtőernyős és partizán elhárítás. Kényszerleszálló ellenséges repülő hajózó személyzet elfogása.* Budapest, 1944, HM. 39 p.

I.sz. melléklet

**Magyarországra szállított szovjet ejtőernyős partizán osztagok
(1943 augusztus – 1944 augusztus)**

S.sz.	osztag	létszám	földet érés helye	földet érés ideje
1.	„RÓZSA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	3	Varsó körzetében	1943. VI. 2.
2.	„KILIÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	2	Varsó körzetében	1943. VII.25.
3.	„PATAKI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	7	Kövesliget	1943. VIII. 18.
4.	„SZUVOROV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Munkács körzetében	1944. V. 5.
5.	„JEGOROV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Hosszúmező	1944. V. 9.
6.	„VSTUTYIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	14	Izvor	1944. V. 10.
7.	„Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Felsővisó 1944. V. 12.”	n.a.	Felsővisó	1944. V. 12.
8.	„DUBOSKIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	17	Szurdok	1944. V. 13.
9.	„KUZNYECOV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	17	Felsővisó	1944. V. 13.
10.	„KOROLENKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Borkút	1944. V. 24.
11.	„BALSAKOV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Szaplonca	1944. VI. 25.
12.	„HAMBURGER Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	10	Buzsora	1944. VI. 25.
13.	„PRISCSEPA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	13	Buzsora	1944. VI. 25.
14.	„MASZLOV Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	17	Rónahavas	1944. VII. 5.
15.	„BURIJ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	4	Rónahavas	1944. VII. 9.
16.	„KOSZIK Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Rónahavas	1944. VII. 9.
17.	„SZOPLIKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	15	Ungvár körzetében	1944. VII. 9.
18.	„TKANKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	13	Rónahavas	1944. VII. 21.
19.	„BLINDJUK Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	6	Rónahavas	1944. VII. 25.
20.	„KOHUT Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	8	Turjamező	1944. VII. 25.
21.	„Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Békés 1944. VII. 25.”	13	Békés	1944. VII. 25.
22.	„HLEBA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	7	Szinya	1944. VII. 30.
23.	„Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Tatárhágó 1944. VII. 30.”	7	Tatárhágó	1944. VII. 30.
24.	„Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Királymező 1944. VIII. 3.”	5	Királymező	1944. VIII. 3.
25.	„HORVÁTH Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	9	Munkács körzetében	1944. VIII. 8.
26.	„SZÓNYI Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	13	Ózd körzetében	1944. VIII. 8.
27.	„USZTA Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	14	Munkács körzetében	1944. VIII. 8.
28.	„SZOKOLOVSKIJ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	14	Borszeg	1944. VIII. 16.
29.	„Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag Domaháza 1944. VIII. 19.”	12	Domaháza	1944. VIII. 19.
30.	„SZABÓ Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Borszeg körzetében	1944. VIII. 20.
31.	„DÉKÁN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	14	Szaplonca	1944. VIII. 21.
32.	„PETRENKO Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	7	Ilosva	1944. VIII. 28.
33.	„VANJAGIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Huszt körzetében	1944. VIII. 28.
34.	„RUSZIN Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	11	Buzsora	1944. IX. 7.
35.	„RIESDORFER Szovjet Ejtőernyős Partizán Osztag”	8	Királyvölgy	1944. IX. 12.
Összesen 35 szovjet ejtőernyős partizán osztag		357 fő		